

K socialistické při

Pohled do letních novin vyvolává právě takový smutek, jako podívání na jeviště opuštěného divadla, po jehož prknech chodí jen pomocný personál. Rozdíl je pouze v tom, že lidé takto v divadle zaměstnaní smejčí, čistí a odkluzují kde jaké hamparátí, za rok nakupené, kdežto lidé zaměstnaní v novinách kupí nečistoty, které rozfoukla politická sezona. Takovou podívanou poskytuje nám právě polemika obou našich socialistických stran v těchto letních měsících. Podívaná, jež by nás ostatně nezajímala, kdyby se skutečně točila jenom kolem výpočtu kapek amerického potu senátora Soukupa na jedné, to jest národně socialistické straně — a kolem otázky, na oplátku opět nadhozené stranou sociálně demokratickou, to jest: je-li vhodné, aby senátor Klofáč poseděl se svými přáteli v dobríkovské hospodě. Pravíme, že tato rozprava, podmalovaná tak osobně, by nás bavila pramálo, jsouce přesvědčení, že by si ji vyřídili oba senátoři po prázdninách v restauraci senátu v přátelském rozmaru veselého pobesedování, které by z obou starých kamarádů vymačkalo také nějakou tu kapičku potu.

Toto hádání zajímá nás však proto, že má svůj háček, na kterém visí také osud této země. A tak velká, osudová věc nesmí být pouhou záležitostí pomocného personálu. Stranickým sekretářům, místním důvěrníkům a novinářům, bažícím po uplatnění, pak pravíme, že je lepší dát se připravit o popularitu než o krk — a o ten právě jde.

Situace ve světě není zrovna růžová a v naší bezprostřední blízkosti dokonce ne příjemná. Za těch patnáct poválečných let připadal nám mnohdy mnohý rok nápadně podobným s válečným rokem čtrnáctým, při čemž postupem let se vzájemnost těchto podob značně přibližuje. Toto stupňování zlovestné tvářnosti času správně předvídal už před dvěma roky senátor Klofáč, když v tomto listě doporučoval mimořádná zmocnění pro vládu, k nimž došlo teprve nedávno, a přátelštější formu užšího styku obou socialistických stran, která se po dvou letech ještě víc rozklížila. Nepříjemný přízvuk doby konstatoval minulého týdne ministr Bechyně v řeči o politice socialistických stran v demokratické republice, tak upřímně, že překvapovala svou statečností. Oba zvali do houfu a toto pozvání adresovali všem, nejen socialistickým stranám. Oba varovali před příklady z ciziny, oba národní ve vůli vzdorovat společně hrozcímu nebezpečí, které napřed může zakousnout strany a potom stát.

Na takový případ není formulky a děj může proběhnout také v opačném pořádku. Toto nebezpečí je možno jen vycítit. I připadali bychom si velmi pokrytečtí, kdybychom neprozradili, že něco takového skutečně už delší dobu zapáchá.

Nadešel zase čas nehostný pro socialistickou věc, na jejíž kartu opět přestanou sázet lidé, jejichž politické stanovisko je diktováno zájmem kapesním.

Takoví lidé patrně zahodí socialistické legitimace. Ale aby nebylo nedorozumění — legitimace obou stran: sociálně demokratické i národně socialistické. A nejen lidé zistiť, dobře je počítat i se zbabělci. A utíkají-li pak někdo ve velkém strachu do lesa, nevěřte, že se zastaví na jeho pokraji. Na rychlou cestu nebere se centimetr. V tomto ohledu není rozdíl, nebude také ochoty tyto rozdíly hledat. Po této stránce osud obou socialistických stran je svázán nerozlučně. V tom případě hostí obě strany koráb společný.

Toto nerozpoznat znamená buď nepochopit situaci, anebo v nejisté době zradit socialismus, není-li už ovšem pozdě i na zrazení, protože svět stále ve větším a rychlejším tempu je rozdělován způsobem dosti těžko smazatelným na pravici a levici. Nehledíc ani také k té závažné okolnosti, že kdo víc vyčítá a křičí, víc na sebe upozorňuje. A v tomhle ohledu mají někteří lidé dobrou paměť; socialisté měli by si svou paměť vycvičit podobným způsobem pro doby, kdy jí s prospěchem užijí.

Četli jsme nedávno v národně socialistickém tisku o marasmu strany sociálně demokratické a byli jsme překvapeni. Nikoliv demagogií, nýbrž hloupostí. Noviny mohou v parném létu psát o špatné sodovce v očekávání, že dostanou mnoho inserátů od sodovkářů. Ale v tomto případě přece není možno počítat se zlepšením stranického inkasa. Kdo tady kopá jámu pro sociální demokraty, zapomíná, že provádí tuto hrobařskou činnost na společné parcele. Ano, na společné parcele, neboť pomíneme-li období volební, nedá se výsledek práce sociálně demokratické od národně socialistické prostým okem rozlišit. Povolovali v gentském systému snad sociální demokraté míň než národní socialisté a byl jejich názor na státní úspory tak rozdílný, když přece víme, že usnesení parlamentního úsporného výboru bylo jednomyslné? Dívá se každá z těchto stran jinak na naši zahraniční politiku, anebo je pravdou, že o tuto věc postoupily obě strany tolik znamenitých bojů, že těchto zásluh nemůže být nikdy zapomenuto? Mluví-li se už o chorobě, zdá se, že jde o nervosu opět společnou oběma stranám. Podobnou situaci prodělaly už obě strany v době komunistického náporu v této zemi. Přičítají-li si národní socialisté zásluhu z té doby, dobře činí; stejně dobře činí i ti sociální demokraté, kteří mají tuto zásluhu z těch těžkých časů v dobré paměti.

S nepříjemnými pocity jest nám také čísti tiskoviny sociálně demokratické, které hrají onu starodávnou, jarmareční píseň o tom, jak před třicetipěti roky koupil Klofáč národní dělníky. Toto téma je už svou starobylostí tak vyčichlé, že ani prudká vášň stranická nesvede je podat v jiné variaci, nežli v té volebně pouťové. Novým vynálezem v sociálně demokratickém fechtování je označení národně socialistické strany: „naši hakenkrajclerí“ anebo stručně „naši naci“. Věří tenhle muž, který vynašel tento objev, že srdce Fráni Zemínové je méně socialistické než srdce Antonína Hampla? Anebo tím snad chce

řící, že národní cit poslance Tayerleho je neskonale menší nežli poslance Tučného? Proč tolik nespravedlivého pohrdání s tímto drahým kořením, když naše sociální demokracie děkuje za své výjimečné postavení ve světě právě oné světové chvíli, ve které se rozhodla v době válečné hodně národně socialisticky! Nebo snad proto ten křik Práva lidu, že jde A hoj líp než Pestré květy?

Osud naměřil oběma stranám společnou cestu, vedoucí k demokracii. Zapřít tuto tradici, znamená ale zaměnit také směr cesty. Není totiž vyloučeno, že neprovedou-li důkaz o této společné cestě socialismu obě jeho strany, učiní tak za ně někdo jiný. Jsou-li už také u nás lidé, kteří všechno by rádi měřili loktem německým, mohli by být za daného stavu věcí lehce svedeni k pokusu: naměřit oběma táborům rozvaděného socialismu cestu do společného a jediného tábora koncentračního. Svět zažívá experimenty pravice a tu nejde jen o osudy stran, nýbrž o osud státu. A zde je ten háček, na kterém je zavěšeno víc než pouhý zájem stranický.

Zdeněk Bořek Dohalský.

p o z n á m k y

Nebylo by možno něco na tom změnit?

Manželky vojínů v záloze, povolanych k vojenskému cvičení, mají nárok na výživovací příspěvek pro sebe a děti jen v tom případě, mají-li dítě mladší dvou let, anebo předloží-li lékařské potvrzení, že jsou práce neschopny.

Nezaměstnaní zdraví mužové marně hledají práci. Kdo na dobu čtyř nebo tří neděl dá práci ženě? Nebylo by lze — pro dobu krise a nezaměstnanosti — něco na tom změnit, aby ženy záložníků na cvičení nebyly odkázány přímo na žebrotu? Aby — alespoň těm, které mají školní děti — byl poskytnut výživovací příspěvek bez ohledu na to, že jsou bohužel zdravé a práce schopné?

Bylo by velmi spravedlivé, kdyby v tom ohledu se stala aspoň malá náprava, protože jest mi známo několik (z nejbližšího mého okolí) případů velmi krutých. M. K.

Dvoji zaměstnání a vedlejší zaměstnání

Zpráva o tom, že ministerská rada jednala o otázce dvojího zaměstnání ve státní službě, o otázce vdaných žen ve státní službě, vyvolala živý ohlas a neklid, který neustal ani po dementi této zprávy. To svědčí o tom, že tato otázka je živá, palčivá, že bolí. Obě strany. Jsou totiž v této otázce dvě strany. Jedna říká, že zákazem vedlejšího zaměstnání a propuštěním vdaných žen ze státní služby zejména tam, kde muž je ve státní službě, by se našly nové pracovní příležitosti pro nezaměstnané úředníky, intelektuály, pro mládež atd. Druhá strana dokazuje, že toto řešení by nebylo sociální: mají-li lidé vedlejší zaměstnání, mají ho jen proto, že jejich hlavní zaměstnání jim nedá na slušnou existenci; žena pracuje proto, že její muž nemá tolik, co by stačilo k slušné obživě rodiny. Obě strany mají kus pravdy. Kde je celá pravda? Tvrdí se také, že takových případů, kde manželé ve státních službách vydělávají mnoho nad slušné existenční maximum, není mnoho, není tolik, aby to stálo za nějakou legislativní úpravu. Dat k tomuto tvrzení není. Nužno však říci: i když těchto případů jest málo, bylo by je potřeba likvidovati, neboť ony jsou to právě, které budí pohoršení. Pravda je také, že by nebylo správné řešit otázku podle nějakého rovného, tvrdého pravidla. Bylo by potřeba jíti od případu k případu a slyšeti důvody pro a proti. Záleží tu na individuálních poměrech. Bylo by dobře, kdyby státním zaměstnancům, o které v prvé řadě jde, byla dána příležitost a možnost, aby sami mezi sebou si likvidovali tyto případy, aby tak, hájíce zájem obecnější, se vyhnuli nebezpečí křivdy jednotlivci. Tolik je jisto, že jsou případy, které křičí. Pochybuji, že je likviduje nějaká generální klausule, ač právě o likvidaci křiklavých případů jde. Ti, kteří hájí princip možnosti dvojího zaměstnání, by měli zaříditi svůj postup tak, aby hájíce princip, o kterém se domnívají,

že je spravedlivý, nekryli individuální nespravedlivost a shon jednotlivců po penězích. Jsou totiž případy, kde se nejedná o žádný princip, ale o hrabivost. Znáám případ, kde veřejný zaměstnanec má vedlejší zaměstnání; jeho žena je ve státní službě a má vedlejší zaměstnání. Naproti tomu vidím inteligenta, který z večera jde spát do cihelní k Jinonicům. Znáám rodinu vyššího státního zaměstnance (bez dětí), kde žena má vedlejší zaměstnání a je ve státní službě. Majetek: velká vila v pražském předměstí. Je to spravedlivé v době, kdy lidé jsou bez práce? Nenechme si od těchto lidí říkati, že — dojde-li k zákazu, že flinknou s manželstvím, a že budou žít spolu, zapírajíce manželství před úřady. Nejsem z těch, který věří, že solidnost manželství je z toho, že při jeho uzavření asistuje p. magistrátní rada Sobotka nebo p. Pauli ze Smíchova. Manželství má a musí mít jiné, lepší, početnější základy. Ale právě proto nesmí býti instituce manželství degradována na cár, kterým se zlostně mává před očima těch, kteří chtějí řešit otázku dvojího zaměstnání ve státní službě. — Ostatně: i v této otázce platí: nechoďme se všim na stát. Jsou věci, které si mohou upravit lidé sami mezi sebou. Namítne se: ano, ale co s lidmi, kteří neustoupí? Ustoupí, jen chtějí. Četl jsem v učitelských časopisech, že kampaň proti těm učitelským přesloužilcům, kteří zbytečně zabírají místo mladším, měla přece jen úspěch. Hlavně proto, že se nehlásal princip, ale ukazovalo se prstem: ten a ten. Bylo to snad tvrdé, ale pomohlo to. Právě takto lze řešit individuální případy, které nejvíce bolí a dráždí. Ty pak mohou býti likvidovány hladce, bude-li tu trochu bezohlednosti tam, kde až dosud byly samé ohledy. V. G.

Poradní sbor rozhlasový?

Kolikrát již bylo psáno pro poradní sbor rozhlasový? Kolikrát se vyslovili pro jednotlivci nejrůznějších směrů i stran, nejrůznější listy? A výsledek? Dosud velmi neúměrný celé té námaze. Těm, kteří s tímto požadavkem přicházejí, klade se otázka: chytli jste opravdu věc za pravý konec? Domníváte se opravdu, že zřízení poradního sboru rozhlasového bude s to způsobiti malou revoluci v našem rozhlasu? Ne: neprecenzují význam poradního sboru rozhlasového. Může vykonati mnoho dobrého. To záleží na lidech v něm, na tom, do jaké míry a jak by byl ochoten Radiojournal si nechat radit. Jsou ještě jiné obory našeho rozhlasu, kterým se nevyhneme, i kdyby to byla otázka změny osob na čelných místech Radiojournalu. Ale i tu se dostaneme k tomu, že náš rozhlas projevuje velmi málo ochoty reagovat na podněty zvenčí. O to jde. Důležitost poradního sboru? V těchto dnech se konaly programové porady rozhlasu. Konaly se jako interní porady Radiojournalu. Tu by byl na místě poradní sbor rozhlasový, který by připravil materiál, který by byl základem rozhlasové práce pro nejbližší období. Situace je taková, že někdo si v rozhlase nepřeje, aby poradní sbor rozhlasový byl, a aby měl vliv. Kdo je to? Těžko říci, neboť slyšíme se všech stran: ale ano, pánové, já jsem rozhodně pro poradní sbor. Tu tedy něco neklape. Všichni jsou pro, a to pro se neuskutečňuje. Je tu vpozadí jakási vysoká politika, které nerozumíme, ale která je dosti silná, aby jednala tak, jak chce (jen) ona. To není jen v otázce poradního sboru. Rozhlas se vyhýbá styku s veřejnou kritikou; Radiojournal staví čínskou zeď mezi sebe a ty, kteří o rozhlas mají zájem. Rozhlasová kritika je v nemilosti. Je náš rozhlas tak silný, aby mohl říci, že nepotřebuje rady a kritiky? V. G.

politika

Miloš Vaněk:

Nové období sovětské zahraniční politiky?

Nezdar světové hospodářské konference.

Bez okázalostí a hudby, pohřbem třetí třídy skončila světová hospodářská konference. Nepřinesla — zatím? — hospodářské součinnosti států ulehčení ani obchodně politických, ani finančních. Krise trvá. Dnešní světová produkce železa a oceli klesla na úroveň roku 1902 a světový zahraniční obchod — na úroveň roku

1905. Celý svět tedy jest krisí vržen hospodářsky asi o třicet let zpět.

Čím průmyslovější stát, tím ostřeji cítí a tížeji snáší tento zvrát. Dnešní krise svým rozsahem daleko vybočuje z rámce „normálních“, cyklických krisí kapitalismu, jak je známe za poslední století ze zemí bílé civilizace. Je hlubší. Oč je hlubší? Co vlastně je hlavní příčinou, že je hlubší? Toť otázka otázek. Státy se nemohou dohodnouti o odpovědi na ni. Kdyby mohly, vypadal by jinak výsledek světové hospodářské konference. Proč nemohou?

Protože si počínají příliš — „marxisticky“. Každý stát se snaží hojiti své bolesti na účet druhého. Kdyby byl Marx dnes živ, mohl by napsat Engelsovi zas jeden ze svých dopisů, v nichž si — za rostoucí krise — liboval, že „naše věc si stojí dobře“. A měl by pravdu. Jeho věc — rozpoznání o chaotičnosti a neplánovosti kapitalistického hospodaření, o nutnosti a zákonnosti hospodářských krisí za kapitalismu, o tom, že kapitalistické státy nejsou schopny čeliti krisi plánem — tato věc byla zas jednou letošním Londýnem potvrzena. Státy nejsou dosud dosti zralé ke spolupráci. Potvrdí se i druhý jeho závěr, že krise kapitalismu budou stále hlubší a hlubší, až konec konců povedou k obecnému zhroucení a ke světové revoluci?

Sotva. Už sám fakt, že došlo ke světové hospodářské konferenci — byť i zatím nezdařilé — svědčí, že po světové válce přece jen stále rostou síly, které podrobí konec konců živelné síly hospodářské jistým normám, jistým pravidlům hry na výrobu, na obchod, na dopravu. Kapitalism už dávno nemá své původní liberalistické tváře. Tam, kde je rozrostlý nejkošatěji a nejproorganisovaněji — v USA — právě dnes sahá k plánovitým sebeomezením a k experimentům, které byly jistě včera myslitelné jen — v den po sociální revoluci.

Ani Sovětský svaz už nevěří, že z nynější krise vzejde sociální revoluce. Nepočítalo se s ní v první pětiletce (na to správně, byť i jen nepřímo upozornil dr. Bohumír Šmeral) a není zakalkulována také v pětiletce druhé. Komu však nestačí tento nepřímý důkaz, že světová revoluce už dávno přestala býti základem, s nímž počítá sovětská státní politika ve své praxi, toho může přesvědčiti politika Sovětského svazu na londýnské hospodářské konferenci. Náš tisk o ní přinesl buď jen několikařádkové, nebo vůbec žádné zprávy. Má tudíž smysl věnovati této věci pozornost — tím spíše, že ve svých důsledcích zahájila nové období v chování evropských států vůči sovětskému Rusku a je — podle našeho mínění — s to přinésti mnoho podnětů k zahájení nového období i zahraniční politiky sovětské.

Litvinov v Londýně.

Sovětský tisk psal o světové hospodářské konferenci — před zahájením i během zasedání — velmi skepticky. Ale už okolnost, že sověty do Londýna delegovaly sama šéfa své zahraniční politiky, nástupce Čičerinova, lidového komisaře zahraničních věcí Litvinova, svědčila, že sověty budou na této konferenci, věnované řešení světové krise kapitalismu, pěstovati politiku nikoli pouze demonstrativní, nýbrž aktivistickou. Neboť byl to právě Litvinov, jenž svou osobností ztělesnil přechod sovětů od demonstrace k aktivismu už v Ženevě, při jednáních odzbrojovací komise.

Sovětská delegace rozdala delegátům států v Londýně pečlivě vypracovaný a zredigovaný propagační ma-

teriál, jenž líčí úspěchy sovětské industrialisace po první pětiletce. Litvinov pak vystoupil v plenu konference s řečí, jejíž úvod se zabýval právě tímto tématem. Konfrontoval číslce průmyslové výroby sovětské s mimosovětskými. Obsahoval zjištění, že zatím, co průmyslová výroba v mimosovětském světě od roku 1928 do roku 1932 klesla o 33%, v sovětském Svazu stoupla o 219%, že zatím, co počet nezaměstnaných stoupl v mimosovětských zemích na 30 milionů, vzrostl v sovětském Svazu počet dělníků a zaměstnanců během první pětiletky z 11.6 na 22.8 milionů. Litvinov se ovšem nezmínil o inflaci, o poklesu zemědělské živočišné produkce a o prudké zásobovací krisi, jimiž tyto cifry průmyslového vzestupu byly vykoupěny.

Avšak další jeho vývody, týkající se zahraničního obchodu sovětského Svazu, stály za pozornost. Litvinov je sepal se světovou hospodářskou krisí. Dovozať, že sovětský zahraniční obchod za krise až do roku 1931, kdy světový obchod ve srovnání s rokem 1929 klesl o 40%, stále stoupal a dosáhl v dovozu r. 1931 rekordní číslce 1035 milionů rublů. V roce následujícím sice klesl — následkem krise, jež omezovala možnosti sovětského vývozu a tím i platební schopnost sovětskou — ale pokles činil r. 1932 jen 20% (ve srovnání s rokem 1929), zatím co v ostatním světě pokles obnášel téměř 59%. Tato fakta byla ostatně známa.

Nicméně překvapením byla další část řeči Litvinovy, jež se týkala problému řešení hospodářské krise světové. Litvinov v ní ponechal stranou světorevoluční teorii. Nezmínil se o ní ani slovem. Byl by mohl konferenci prorokovati nezdar a kapitalistickým státům revoluci. Místo toho vyjádřil jen pochybnosti, že metody omezování produkce, celní úvěrové politiky a zvyšování cen, mohou zmírniti krisi. Ale zato s tváří reálného politika tvrdil, že je nutno spíše věnovati pozornost metodám, jež by pomohly odčerpati světové zásoby, jež tlačí na trhy, a zvýšiti zaměstnanost těžkého průmyslu. Podle jeho názoru by bylo plodnější, aby každý stát pověděl, čím může přispěti ke zmírnění krise v těchto směrech. Za sebe pak, za svůj stát hned otevřeně říká, oč mu jde a prohlašuje: mohli bychom podle svých výpočtů objednati v nejbližší době zboží za 1 m i l i a r d u dolarů, z čehož by připadalo asi 100 milionů na obecné kovy, 200 na železo a ocel, 100 na textilní suroviny, kůži a kaučuk, 300 na stroje, 100 na železniční zařízení, 35 milionů na hospodářské stroje a plemenný dobytek, 50 na čaj, kakao, kávu a sledě, 50 milionů na nové obchodní lodě atd. Takto bychom mohli skupiti 25—60 procent, a v některých případech až 100% světových zásob dotyčného zboží, třetinu loňského světového vývozu strojů a celou loňskou výrobu parníků. Podmínkou by ovšem byly nové dlouhodobé úvěry. Toto pak by znamenalo, podle mínění Litvinovova, opravdové a reálné zmírnění krise.

V závěru své řeči Litvinov ovšem zdůraznil, že tím nechce doporučiti konferenci, aby se nezabývala jinými metodami ke zmírnění krise, jako jest odstranění umělých obchodně politických překážek, obnovil starý sovětský návrh paktu o hospodářském neútočení a zdůraznil, že sovětský Svaz trvá na politice míru a nepoužívá ani hospodářských útočných opatření, leda jen jako represalií.

Reprodukuje obsah jeho řeči, protože náš tisk si jí takřka nevšiml. Nezpozoroval, že je v ní skryt aktivistický obrat sovětské zahraniční politiky. Hospodářská

krise kapitalistického sveta je na vrcholu. Politický neklid v priemyslových zemích je zmožen. Kapitalistické štáty premýšľajú, jak z krise ven. A vúdce zahraniční politiky sovětského Svazu přichází nikoli přistřčiti kapitalistické štáty do propasti otřesů, na jejímž okraji balancují, nýbrž — pomoci jim z hospodářské krise, pomohou-li ony jemu úvěry, aby sovětský Svaz mohl odčerpáti — mimo svůj normální dovozní plán! — světové zásoby zboží, jež „tlačí na trh“.

Úspěchy Litvinovovy.

Světový tisk reagoval na řeč Litvinovovu zprvu ironicky. Náš československý tisk ji ani nezaznamenal. Pozoroval jen, že sovětský Svaz přišel s kombinací, jež měla pomoci nejen světu, nýbrž v první řadě Rusku samotnému — k dodatečným nákupům na účet mimořádně dlouhodobých úvěrů. Jenže noviny a politika — ta opravdová politika, jež se nedělá v redakcích a sekretariátech stran, nýbrž v kancelářích ministerských předsedů, zahraničních ministrů a ředitelů průmyslových koncernů a bank — to jsou dva různé světy. Politika — ta opravdická — vystihla, jak nový je tón sovětského uvažování o věcech světské krise. Že je to tón státu, jenž nyní, v šestnáctém roce po své revoluci, realisticky vychází ze svých potřeb a je ochoten podle zásad obchodu — do ut des, dám, abys dal, dej, abych dal — jednat. A tak začala jednat. Po řeči Litvinovově došlo k jednání jednotlivých západních států s Litvinovem v kuloárech. Jeho výsledky shrnuty za poslední čtyři týdny, nejsou malé:

Anglie likviduje svůj obchodně politický konflikt se sovětským Svazem; počala jednat o obnovu obchodní smlouvy, kterou vypověděla k vůli procesu, jenž byl v Moskvě veden proti anglickým inženýrům. Smlouva má míti ráz provisoria. Anglie se chce domoci menší pasivity své obchodní bilance se sověty. Sověty však se domáhají, s ohledem na paralelní jednání s USA, normální obchodní smlouvy. Jednají již s anglickými firmami o nové dodávky lokomotiv a vagonů. Vláda britská poskytuje na dodávky státní garancii, a vysílá do Moskvy a Charkova obchodní delegaci. Obchodně politické jednání v posledním týdnu vážne, jednání o objednávkách pokračuje.

Amerika rozšiřuje své obchodní styky s Ruskem. Povolila sovětům až do šesti let (!) rozčleněné úvěry na nákup bavlny v obnosu 6 milionů dolarů a strojů v obnosu 6 milionů dolarů. Obnovno jednání o uznání de iure a o obchodní smlouvu. Sovětský Naftasynдикát navázal jednání v dorozumění s americkými těžaři, a Metalloimport objednáva strojů a nástrojů za dalších 12 milionů dolarů. Jednání o úvěry se děje s vědomím úředních instancí USA. Sověty vysílají do Ameriky 41 inženýrů k účelům studijním.

Jednání o uznání SSSR de iure a o bilaterální obchodní smlouvu vstoupilo ze stadia, kdy bylo jen věcí propagandy senátora Boraha a jeho kroužku, opřeného o interesovanou vrstvu průmyslu a bank, do nového období. Zabývá se jím sám Roosevelt.

Francie mění svoji dosavadní vyčkávací politiku a jedná o novou základnu svého politického i hospodářského poměru k Rusku. Cesta francouzského vyslance v Moskvě Alphanda do Paříže a cesta předsedy zahraničního výboru francouzské sněmovny do Moskvy vzbudily dokonce na burse pověsti, že Rusko bude částečně honorovati své předválečné dluhy, takže došlo v Paříži k hausse starých ruských papírů. Rusko se do-

máhá účasti Banque de France na financování svých objednávek. Obě vlády tají výsledek jednání, jež žárlivým okem pozoruje Německo a které může přinést překvapení v otázce předválečných dluhů, jejichž honorování se Sověty dosud zásadně vzpíraly.

Španělsko uznalo 27. července t. r. SSSR de iure a jedná o obchodní smlouvu. Smlouvy o dodávkách sovětské nafty a o objednávkách lodí, strojů, kovů byly již podepsány.

Německo, jehož posice v obchodu s Ruskem je obratem sovětské zahraniční politiky ohrožena, ačkoli Sověty je hledí každého týdne uklidňujícími prohlášeními ucháholiti, povolilo 23. července dalších 50 milionů Mk úvěrů pro vývoz do SSSR, jež mají oživit stagnující německo-sovětský obchod.

Je ovšem nutno nepřehlédnouti, že nastolení režimu Hitlerova v Německu má na nové fázi chování světa k sovětům nemenší podíl, než chování sovětů k světu. Nicméně zprávy, jež přinášel náš tisk, že sovětský Svaz má v úmyslu orientovati se ve své obchodní politice protiněmecky a rozdělití dosavadní objednávky na štáty francouzského bloku, je nutno bráti kriticky. Kdo si uvědomí, co Německo znamená pro sověty po stránce výrobní kapacity a technické pomoci, kdo ví, že Německo vycházelo sovětům vstříc velkými úvěry, pochopí, že úlohu Německa v ruské industrialisaci by mohla Francie sice převzít co do financí, ale nikoli co do průmyslové techniky. Technicky by mohly sovětům Německo nahraditi jen Anglie a USA. Kdo na druhé straně pak ví, že sověty jsou Němcům dlužny 1200 milionů Mk a že platy za sovětské směnky reprezentují dnes největší aktivní položku německé platební bilance, pochopí, proč také Hitler se nesnaží provokovati obchodní konflikt se sověty a proč naopak, byť i v menší míře než vláda Brüningova a Papenova, povoluje sovětům nové úvěry.

Polsko jedná s Ruskem o další rozšíření objednávek železa, a sice na účet kapitálů, jež si vypůjčuje z Francie. Je známo, že loni strhlo na sebe Polsko úvěrovou konkurencí dodávky železa, jež dosud dodávalo — Československo. Nyní pak se zlepšil polsko-sovětský poměr do té míry, že Varšava dala na př. vjezdni visum Karlu Radkovi, bývalému svému státnímu příslušníku a prononcovanému činiteli komunistické Internacionály, nyní redaktoru Izvěstijí. Radek ve Varšavě uspořádal recepci, na níž zdůraznil příznivý vývoj vzájemného styku obou zemí. Recepce se zúčastnili úředníci ministerstva vojenství a zahraničí a zástupci průmyslu a obchodu. Jedná se o zřízení stálého leteckého spojení mezi Varšavou a Moskvou. Varšava hostila 21. července sovětské letce, kteří studovali možnost objednávek motorů a letadel polských.

Bulharsko jedná prostřednictvím Athén se sověty o úpravu vzájemného poměru.

Tento zběžný výpočet fakt, jež vesměs následovala po Litvinovově vystoupení v Londýně — jsou to všechno vlastně události posledních pěti týdnů — svědčí, že sovětská politika nemá příčin, aby si na výsledek londýnské konference stěžovala. Lze se dokonce domnívati, že letošní Londýn bude míti pro vzájemný poměr sovětského a nesovětského světa téměř tak velký význam, jako měl před jedenácti lety Janov. Tento závěr je dán, jak řečeno, jednáním evropskou politickou situací (zejména Hitlerem v ní), jednak stavem světového hospodář-

ství (nemožnost generálního řešení a útěk k řešením dílčích problémů), a konečně realističtějším chováním sovetů, jež ve vlastním zájmu vyměňují své světopolitické koncepce za menší, ale tím konkrétnější úkoly obchodně politické.

Rozumí se, že jejich úspěchy posledních týdnů je třeba hodnotiti konkrétně vzhledem k jejich vlastní situaci. Řada jich spočívá nikoli v dosažení nových posic, nýbrž jen v jednání o zlepšení vztahů, jež se v posledních letech zhoršily (Anglie, částečně i Francie). Ale Španělsko — uznání *de iure* — je nesporné a kladné novum a stejně i nové ovzduší pro úpravu vzájemného poměru v Americe. Další důležité novum je sovětský pakt o neútočení s Malou dohodou. Stav československých obchodních styků se sověty vyžaduje za tohoto stavu osvětlení ve zvláštní úvaze.

Franta Kocourek:

Mladé Francouzky o Německu

VI.

Quatorze Juillet, den národního svátku ve Francii: už včera večer se začalo tančit na náměstích a bulvárech pod řetězy lampiónů, za doprovodu radia, historických pianin a cirkusácky trpytivých harmonik. A bude se tančit i zítra a pozítří. Časopis pana Coty, „Figaro“, použil této lidové zvyklosti k tomu, aby zahrál k tanci čtyřem ministrům z Daladierovy vlády, čtyřem ministrům, kterým dává dosti výmluvný společný název „zlodějí“. V dnešním čísle vyhrává „Figaro“ prvním z nich, na ostatní dojde co nevidět.

Jiná těžká houfnice francouzského patriotismu a reakce, royalistická „Action Française“, uveřejňuje serii článků, jejichž účelem je dokázat, že francouzští pacifisté jsou vydržováni z peněz německých velkoobchodníků kanony, jmenovitě panem Otto Wolffem. Několik francouzských politiků je obviňováno ze spoluúčasti na všelijakých obchodních čacrech, krytých širokým vysoce módním pláštěm pacifismu. Mluví se o pacifistické korupci, o protizákonném podporování hnutí „objection de conscience“, zavrhuující vojenskou službu a všechno, co je spojeno s válkou, ukazuje se na to, že francouzský pacifismus je dirigován Německem — nejnověji přímo Hitlerem — tak, aby oslabil brannost Francie a připravil snadnější vítězství německým zbraním.

Generál A. Niessel zkoumá ve „Figaru“ skryté zbrojení a přípravu války v článku „Tajná povinná vojenská služba v Německu“, jejíž nové pole možností vidí autor v uzákonění „Arbeitsdienstpflicht“. Jeho články vyznívají přesvědčením, že nemá-li Francie tvář v tvář Hitlerovu Německu příliš riskovat, musí se pomýšlet na zavedení dvouleté vojenské služby. Generál se domnívá, že „země, ať o tom říkájí politikové cokoli, je připravena k přijetí tohoto břemene, vyložili jí vláda důvody“.

Vítězný soupeř do nedávna vedoucího večerníku „Intransigent“, „Paris-Soir“, zařadil do repertoáru svých „sensačních reportáží“ nový šlágr, tentokrát politického rázu: začíná otiskovat „sensační dokument: Paměti korunního prince“ (Mémoires du Kronprinze), podepsané Friedrichem-Wilhelmem Hohenzollernem a doprovázeném většinou neznámými snímky ze života tohoto velikána. Když v úvodu svých pamětí konstatoval, že jeho vlasy jsou nade všechnu pochybu šedivé, a že překročil padesátku, říká Kronprinz:

„Jím hořký chléb vyhnanství. Před mýma očima se rozprostírá šachová hra evropské diplomacie. Shledávám se s hráči, které jsem

většinou znal, a bez potíží prohlédám strategii jejich pohybů, které přivodily prohru mého otce a zkázu mé země. Dnes si mohu dovolit diskutovat o jistých věcech. Ostatní nutno odložit na pozdější dobu. Následník trůnu je zajatcem mnoha vztahů... Ale mohu mluvit volně o svých cestách, hrách, honech, o svých příhodách v oblasti umění a o svých setkáních s několika slavnými současníky. Osud tomu chtěl, aby nad mou kolébkou byly spojeny dvě koruny, císařská koruna německá a královská koruna pruská. Ať chci nebo ne, můj osud byl spojen s osudem řady zemí. Nechci vyprávět detailně o událostech svého zevního života. Většina jich je už známa, ostatní tvoří část Dějin... Chci vyprávět o styku s některými osobami a o událostech, které jsem vyvolal...“

Úvod hodný Hohenzollerna, vidíte? Čtenáře dojíká tvrdý život tohoto exulanta, velikost poslání německého národa a tragické ztroskotání mírumilovného snu jeho pana otce. Zmocňuje se nás dojem, že byla přehlédnuta významná historická osobnost, totiž korunní princ, a těší nás vědomí, že tato hrubá chyba bude konečně napravena, neboť už úvod memoárů nás nenechává v pochybnostech, že si autor nikterak neukřivdí.

Zkoumaje legendu o vině na světové válce, praví korunní princ s potěšením, že začíná v tom směru nabývat půdy spravedlivější úsudek, kvituje zvláště práce Harry Ellemera Barrea a profesora Faye, podniká útok na presidenta Wilsona a jeho čtrnáct bodů: „Pomalou přicházíme k poznání, že intervence Spojených států, která téměř zničila Evropu a paralysovala civilisaci, nebyla prosta idealistických prvků. Falešné byly však zásady, na nichž stál tento idealismus.“ Zásady, na nichž je založen idealismus pana Friedricha-Wilhelma von Hohenzollerna, jsou podle všeho pravé. Chudák Wilson. Kdyby věděl, že za čtrnáct let po konci „poslední války“ bude Evropa tak daleko, že Kronprinz bude moci kázat světové veřejnosti o pravých zásadách idealismu a pravých příčinách rozvratu civilisace!

Nejenom novinářské rotačky, i knihtiskařské stroje jsou horečně zaměstnávány zrozením Třetí říše a jejími následky. Ke knihám, o nichž jsme se už zmínili, připojme aspoň několik novinek, jimiž se plní výklady pařížských knihkupectví a insertní sloupce. Snad nikde není tolik lomených křížů, jako v Paříži. V knihkupectvích, v prodejních novin, na obálkách časopisů, na titulních stránkách, na letácích, na plakátech: někdy máte před tou kulisou dojem, že jste v Berlíně v čase voleb. A jindy se vám zdá, že je to tažení proti německým křížákům.

„Hitler škodí své zemi.“

Tentokrát jsme v čísle 28 rue de la Serpente, v domě Učených Společností. Vystoupíme do čtvrtého patra a budeme hledat dveře číslo 7. Abychom se přesvědčili, že jsme na správném místě, přiložíme ucho ke dveřím: ano, slyšíme český hovor, nápadně pomalý, až slabikovaný. Vstoupíme dovnitř: je to učebna. Za katedrou je nám už známý dr. Kupka, sekretář československé sekce Ústavu slovanských studií při pařížské universitě. Před ním v lavicích sedí asi devět posluchaček a jeden posluchač.

„Jak se Jarmila polekala,“ slabikuje dáma v červeném obleku. „Větší děti se učily ve škole o tele lid-s-kém. Mala Jarmila take poslo-ychala. Ale ne-ro-zu-mě-la, co mají lide v tie-le. Když prisla domu, posadyla se do ko-u-ta za kamna. To byl její poko-jícek.“

Je to první ročník, začátečníci, a zastihli jsme právě počátek četby z čítanky „Poupata“ s obrázky M. Fischerové-Kvěchové. Všichni ti, které vidíte, se učí česky. Ale kromě toho má dr. Kupka v rue de Lille č. 4 jiný kurs pro pokročilé, a ve vedlejší domě učí profesor Dominois na Škole východních jazyků češtině, doplňován lektorem Šafránkem. V první lavici těchto začátečníků sedí slečna s prosedivělými vlasy, uslechtilou, čistou tvář. Přišla na ni teď řada v překládání číslovek, které jsou napsány na tabuli.

„Kdy se narodil president Masaryk?“ ptá se učitel.

„President Masaryk se narodil ro-ku tisícého osmého padesátého“, odpovídá žačka. Je to slečna Denisová, jedna z dcer Arnošta Denise. Usilovná čeština skloňovaných číslovek ve mně vyvolává zvláštní dojem. Jeho dcera, obklopena ostatními Francouzi a Francouzkami, mnohem mladšími než ona, proměňuje v život kus odkazu francouzského historika, jehož podivuhodné přátelství k našemu národu před tolika už lety si člověk nově uvědomuje ve zdech Paříže, již jsme dosud tolik cizí.

„Sněžka je nejvyšší ora v Če-á-h“, říká slečna André Spaka, poštovní úřednice, na jejíž názory o Německu jste možná ještě nezapomněli.

Po hodině se podrobuje interviewu jedna ze žaček českého kursu, typická Francouzka, Madame Mareš, jejíž české jméno si vysvětlíte nedávným sňatkem s našim krajanem. Je zaměstnána v bance a chce se naučit mluvit také jazykem svého muže.

„Nevěřím, že Německo není dost bohaté pro válku: chudoba není pro Německo dosti silným důvodem, aby neválčilo, uzná-li to za nutné a dobré. Německo se nezmění, to jsem věděla, ostatně, je to země silně obydlená, musí si najít území, co tedy mají dělat? S koridorem polským to dopadne asi špatně. Reklamují především kolonie — a to je přirozené, jako ostatní velké národy, tak také Němci mají právo, aby měli kolonie a uvolnili tak trochu tlak ve vlastních hranicích. Říkají, že nemohou platit dluhy. My Francouzi jsme uměli s těmi penězi víc udělat, byli jsme především skromnější, Němci víc rozhazovali, všechno, co dělali, musili mít moderní a nejlepší. Zatím my jsme šetřili. To se rozumí, že potom neměli peníze. Co z toho bude? Jsou pevně odhodláni neplatit: ostatně, jsou opravdu nešťastní. Také je pravda, že zničili mnoho našich krajů — a i to jsme musili platit my sami. Pokud jde o střední Evropu, mám dojem, že změna politických systémů byla příliš prudká, že z toho vznikla velká směsice ras. Jsou věci, které se nedají změnit v několika měsících. Je třeba připustit revisi mírových smluv.“

Válka?

„Byla by hroznější, než dříve. Musí se udělat všechno k zabránění válce, ale když nebude vyhnutí, máme povinnost hájit zemi. Tomu vy přece také rozumíte, nikde jsem neviděla tak silně vyvinutý nacionalismus, jako v Československu. I vy přece rozumíte tomu, že je třeba chránit vlast. Ovšem, válka je vždycky špatná záležitost. Muži trpí fyzicky, ženy trpí ještě k tomu i mravně. A zakoušejí bídu, bolest při pohledu na rodinu v nesnázích, na děti, které hladovějí.“

Madame Mareš nevěří v možnost spolupráce s Němci. „Ne, Hitler je příliš vášnivý nacionalista. Myslím, že se u moci dlouho neudrží, protože příliš mnoho slíbil. A potom: má mnoho a houževnatých nepřátel. Hitler neprospěje své zemi, naopak, škodí jí. Nejvíce izolací a podporováním zbrojení. Proč má tolik přívrženců? Protože bylo v Německu mnoho hladu. To je žaludek, to není přesvědčení. Hitler chce dělat diktátora, jako Mussolini, ale neudrží se tak jako on.“

Mezi starým a novým Německem.

Hovory s mladými Francouzkami zakončíme v Ústavě germánských studií, 5 rue de l'École de médecine.

Zajímali jsme se pochopitelně o některou ze žaček Institutu d'Études Germaniques. Byla nám doporučena Mademoiselle Mimi Cohn, protože zná Německo z teorie i praxe. Po diplomatické výměně doporučujících a prostředkujících dopisů — slečna Cohn je zasnoubena a má přísnou matku, takto profesorku — jsem byl oněhdy pozván do Institutu. Vzdvav příslušné pocty domovníkovi, jeho choti a nádherné kočce, dostal jsem se do prvního patra, kdež se právě konaly univer-

sitní zkoušky z angličtiny — a za chvíli se mě už ujala jmenovaná dáma.

„Poznala jsem mnoho Němců. V Mohuči, Frankfurtu a Davos, kde byly několik let za sebou organisovány mezinárodní kursy profesorem Salomonem z Frankfurtu a kde jsem vyslechla mnoho zajímavých diskusí mezi různými profesory. V Davosu jsem poznala mnoho Němců, židů a komunistů, které jsem potom znovu potkala ve Frankfurtu, v „Grauer Haus“, kde byl sociologický seminář, komunistická tvrz. Naposledy jsem se s nimi viděla před půl druhým rokem, s židy, komunisty i národními socialisty, kteří byli velmi milí a sympatičtí. Ještě teď si nedovedu představit, jak je možné, že se dějí takové věci v Německu, protože národní socialisté, které jsem v Německu poznala, byli tak měkčí, příjemní. Od té doby jsem ale začala měnit své názory na Německo. Vzpomínám, že jsem odpověděla jednomu mladému národnímu socialistovi: „Budete-li válčit znovu a budete-li poraženi, budete na tom ještě hůř, než teď. Zvítězíte-li, budete musit udělat také nějakou versailleskou smlouvu a dopustíte se v ní také velkých chyb.“

„Ba ne,“ odpověděl, „dobudeme zpět svých území, ale uděláme spravedlivější mír.“

„Jste v zajetí válečné mystiky“, namítla jsem.

„Ano,“ přiznal.

„Přede dvěma lety jsem četla v „Oeuvre“ referát o kongresu národně socialistických lékařů v Německu. Byl tam podán návrh, aby obyvatelstvo Německa bylo rozděleno na tři kategorie:

1. Především čistí Němci, ti budou úředníci. Kteří nebudou mít děti, tři až pět dětí, budou propuštěni.
2. Židé a Němci ne docela čistí: Němci s příměskou slovan-ské a jiné krve. Ti nebudou smět být úředníky a také nebudou podporováni v plození.
3. Kategorie nemocných a abnormálních: ti budou sterilisováni.

Pochopíte, že jsem tím byla rozhořčena. Ale on, to jest můj národně socialistický přítel, s tím souhlasil. Je teď asistentem profesora historie ve Frankfurtu. Na začátku dubna tohoto roku, po převratu, mi napsal dopis o deseti stranách: a všechno na obranu národního socialismu. Nejen svolil, abych dopis ukázala i jiným, ale přímo si to přál. Jsou v tom dopise dojemné věty, jako ta o dělnících, kteří o své vůli přešli k Hitlerovi. Nemohu to pochopit, dělají-li si ti lidé ze mne blázny, nebo myslí-li to vážně. Jeden můj známý z École Normale Supérieure vždycky tvrdil: „Němci nejsou lidé jako jiní“. Měla jsem proto na něho trochu zlost. Ale teď začínám vidět, že měl pravdu.“

A tady je přechod od skoro bezvýhradné sympatie ke „starému“ Německu k novým pocitům a konfrontacím vyvolaným krátkou existencí Třetí říše.

„Když moji známí říkali, že Němci potřebují být ovládáni a ovládat, odporovala jsem tomu. Koncem 1929 jsem viděla ve Frankfurtu ve Festhalle asi dvacet tisíc lidí na národně socialistické manifestaci. Zavedly mě tam kamarádky, abych viděla jejich Vůdce. Svolila jsem tam jít, když jsem si vymohla, že nebudu musit zdvihat ruku a křičet „Heil!“ Tato výminka je trochu zarazila, ale vzaly mě s sebou.“ „Čtete Völkischer Beobachter!“ a „Smrt marxismu!“ Byly tam děti a dětičky v hnědých košilích a uniformách. Hitler neřekl vlastně vůbec nic, rozuměla jsem všemu, co mluvil, ale nebyl v tom vůbec žádný obsah. Chytil lidi na bídu a na fráze, jako: „Začali prý jste válku. Ptám se vás: začaly tyto pěti-, šestileté děti, které jsou ve vašem náručí, válku? Nezačaly. A přece trpí, a přece hladoví.“

Sál řval. Staré dámy v posluchačstvu měly na prsou šperk, malý hákový kříž. Dověděla jsem se od kamarádek, že to není nic nového, že se dříve v Německu dělaly šperky takového

tvartu, že platily za amulety a tak je teď zase vytáhly a nosí, když přišly neočekávaně do módy. Brzy na to jsem byla v témže sále na řeči jednoho sociálně demokratického ministra, který mluvil daleko lépe, ale měl malou návštevku a když došlo na vybírání dobrovolných příspěvků, nedal skoro nikdo nic, zatím co tehdy při Hitlerově řeči bylo vybráno spousta peněz.“

„Příbuzný mého otce má ve Frankfurtu továrnu na klobouky. Ten mi říkal, že spousta dělníků přechází z komunistické strany přímo k národním socialistům, aniž mají dojem, že zrazují komunismus: to bylo už roku 1929. Národní socialisté tehdy také rozhodně popírali, že berou peníze od průmyslníků. A dělníci, kteří opustili komunistickou stranu, říkali:

„Ne, to není kapitalistické, to je socialistické hnutí!“

Už tehdy vzpomínám na národně socialistické útoky na židy ve Frankfurtu. Dávala se opera „Mahagoni“ od Brechta a Weila. Při premiéře vypukl skandál, národní socialisté házeli smrdutými bombami. Noc po tom byl v ulicích Frankfurtu chycen a ztýrán „ein jüdisch aussehender Herr“. Jejich „Dreigroschenoper“ měla předtím ve Frankfurtě ohromný úspěch. Na repríze opery „Mahagoni“, po skandální premiéře, jsem byla s mladým hitlerovcem, který byl jemný chlapec. Hudba se mu nelíbila, ale přinášel pro to věcné argumenty a vůbec se nerozčiloval. Často jsem s ním mluvila o židovské otázce. Uvědomovala jsem si její důležitost pro Němce. V dělnických vrstvách byla pro národní socialismus velká většina jen pro svůj silný antisemitismus. Všude samí Němci, v obchodech, v úřadech, na školách, na universitách, v průmyslu. Frankfurtská universita byla zároveň postavena výhradně ze židovských peněz. Říkala jsem těm, kteří nadávali na židy: přijmete od židů všechno — a potom se obrátíte proti nim, a potom neuznáváte, že jsou Němci, jako vy. Zkrátka přela jsem se s nimi o to, ale když jsem je poslouchala, začala jsem jim trochu rozumět. A viděla jsem, že jejich protizidovské argumenty jsou silně opodstatněny: všichni asistenti, všechna přední místa obsazena židy. Ovšem, byli tam proto, že si to zasloužili, ale pochopila jsem, že to není docela spravedlivé. Také komunisté a sociální demokraté byli silně smíseni se židy.“

Řekla byste mi něco o tom, proč se ve Francii ženy zajímají tak málo o politiku? Něco o francouzském feminismu.

„Feminismus ve Francii existuje, ale nezáměřím se o politické věci u žen také. Francouzky jsou hodně koketní, rády se strojí, chodí rády do divadla, ale vysloveně politického života se nerady účastní. Ne že by nebyly intelektuálně založené, to jistě není pravda. Ale — počkejte: snad je to trochu rytířská potřeba, zbytek středověku, ne v hanlivém slova smyslu: potřeba hrát vlivnou úlohu, ale nemíchat se přímo do politické akce, zachovat si své ženství. Snad je v tom trochu marnivosti, ale je to tak. Ano, zdá se mi, že je v tom strach ze ztráty nadvlády nad muži, že strachu před ztrátou čistě ženské prestiže, která by v politickém životě jistě utrpěla. Francouzky jsou v tom vedeny spíš instinktem, než rozumem, sama o tom po prvé přemýšlím a teprve si to musím formulovat. Ano, mám dojem, že ženy ve Francii jsou naopak intelektuálnější, než jinde. Všimnu si jistě posměchu Francouzek, který se projevuje tváří v tvář organizovaným, uniformovaným Němkám. Stačí, vzpomenete-li, jak se u nás většina mladých žen dívá na příklad na skautky.“

Myslím, že k vysvětlivkám, které jsme už formulovali, připojila slečna Cohn o příčině nepolitičnosti Francouzek vysvětlení nejpodstatnější.

„Onehdy byla u ředitelky jedné školy schůzka bývalých začek, věkem mezi třiceti a padesáti lety. Mluvilo se tam také

o feminismu. Skoro všechny byly feministky. Jediná, vdaná, říkala: „Jaký pak feminismus? Čtu, starám se o domácnost, mám děti a tak dále. Ostatní říkaly: to je sobecké stanovisko. Je mnoho žen, které nejsou feministkami, protože jsou šťastné. Ale je třeba pracovat pro ty, které nejsou šťastné, pro ty, kterým se musí dobývat právo. Na příklad: rozvedené ženě, kterou muž nechal s dětmi bez prostředků. Ale i feministkám jde mnohem víc o právo ve společnosti, než o práva speciálně politická. Víte, je v tom jistá ženská pýcha: dirigovat bez funkcí, dělat politiku bez politických formulí, nešpinit si ruce přímo v politice.“

Ano, jistě, tady někde je základ otázky. Stačí vzpomenout role žen ve francouzských salonech literárních a společenských od několika století až do dnešní doby, kdy ženy vykonávají mocný a málo viditelný vliv na literaturu, umění, politiku...

„Co se teď děje v Německu, zajímá Francouzky víc o psychologické stránce, politická fakta méně. Ujišťuji vás, že si Francouzky nezapamatují jméno skoro žádného politika: nejsou pro to stvořeny. Jaký mají Francouzky poměr k Německu? Mají především strach před Německem. A rozhodují u nich citové důvody: »Uvádíte nám jen sentimentální argumenty«, vyčítají nám mládenci.“

Vtom vstoupil do agregacní síně mladý muž, jak se ukázalo, rovněž germanista. Když odešel, řekla mi Mademoiselle Mimi:

„Vidíte, ten chlapec byl v Německu o velikonočních. Vyprávěl o všem, co tam viděl, měl pro všechno takovou sympatii — skutečně, vrátil se jako hitlerovec! Muži se vždy nechají chytit nadšením, dynamismem, parádami, a když jde vojenská hudba nebo pochodují šiky vojáků, působí to na muže vždycky silněji, než na ženy. Můj snoubenec je Alsasan, a ostatně také germanista, jenomže ten už má agregaci hotoovou, je tedy chycen u srdce oběma zeměmi, Francií i Německem, ale když je na vojně, jako teď na cvičení, a když defiluje, je ve svém nitru nadšen. Stydí se za to, ale cítím to a je to pravda, to je něco v člověku... Myslím, že ženy vidí víc důsledky těch nadšených pocitů, mají hlubší strach z války...“

Slečna Cohn je uprostřed proudu, německá literatura, o které jsme chtěli tolik spolu mluvit, zůstala zapomenuta na obou březích, chytila ji politika a už ji nepustí až do konce našeho rozhovoru:

„Jeden známý — Francouz — mě nařknul z nacionalismu, protože jsem kritisovala Němce. Ne, nejsem francouzská nacionalistka, říkala jsem mu, nemohu tedy přijmout ani německý nacionalismus. Ale vy jako internacionalista jste dal souhlas v Německu k něčemu, co byste nikdy nepřijal ve Francii.“

A tady zachycuje naše germanistka jeden z celkových rysů hovorů s francouzskými studenty, kterého jste si už jistě všimnuli:

„Je spousta mladých francouzských pacifistů, kteří nenechají na Německo dopustit, to je pro ně svatá věc. Ve všem Německo omlouvají. Nevidí veliké nebezpečí, které odtamtud hrozí: mohu s tím sympatisovat? Jsou v tom utopení, jsou do Německa zamilováni, je jim při tom jedno, nepřijdou-li o hlavu. Je to myslím také hloupý snobism. Nepřipustí, že se Německo spletlo. Zvláště tady, na ústavě germánských studií, je pro Německo velký obdiv. Tvrdím, že jsou v tom ohledu stejně strániční, jako nacionalisté, ale jiným způsobem.“

Hitler?

„Není dobrem pro Německo. Dá Němcům odvahu, posílí je, ale zároveň exaltuje jejich defekty, defekty německé povahy. A začíná to už úplně jako před válkou. Francie se stává cílem Německa jako rozkošná, křehká země, která se brzo

rozpadne. Sieburg. Na to číhá Hitler. Tady nejde o poslání Německa vyjádřené Herderem, tady jde o něco jiného, tady jde především o zbraně. Jsou tak náchylní k romantismu! A Hitler je žene ještě dál. Je to úplný protiklad francouzského racionalismu. Něco takového je ve Francii nemožno. Francouzi mají smysl pro směšné. Odtud malé chance ve Francii pro diktaturu, ať z kterékoliv strany. A ještě něco: Francie má tak málo komunistický charakter!“

A budoucnost?

„Německo znamená nesmírné nebezpečí války. A nacionalisté, kteří to říkají, mají pravdu. Mám dojem, že nejde o revisi versailleské smlouvy. Jde o svatou válku. A v tom Němcům nemůže nikdo zabránit. Ani nedostatečné finanční prostředky, ani nedokonalá příprava. Najdou za hranicemi vždy pomocníky. Neznám Němce, který by porozuměl Francouzovi, hlavně v tom, co na Francouzích je nejlepšího: jeho lidskost a mírumilovnost.“

národní hospodář

Jiří Hejda:

Ministerstvo národního hospodářství

Podle zpráv, které pronikly do veřejnosti a které nebyly sice ověřeny, ale také ne dementovány, pomyslí se na rozsáhlou reorganizaci ministerstev. Má být sloučeno ministerstvo železnic a pošt s příslušnými odbory dopravními z ministerstva veřejných prací v jediném ministerstvu dopravy, má se zrušit ministerstvo unifikací, vyskytl se návrh na sloučení zbývající agendy ministerstva veřejných prací s ministerstvem obchodu a uvažuje se konečně o přivtělení ministerstva zdravotnictví buď k sociální péči, nebo k ministerstvu vnitra.

Před půl rokem ohlásil ministerský předseda úmysl zřídit při presidiu ministerské rady zvláštní poradní orgán, jakési vědecké národohospodářské oddělení, které by bylo pomůckou ministerského presidia a vlády jako celku při řešení hospodářských otázek. Plán byl odložen, ale nyní znovu ožil a snad dojde k jeho uskutečnění. Zdůrazňuje se hospodářství a zdůrazňuje se zároveň nutnost objektivního řešení hospodářských otázek. Zvláštní hospodářské oddělení při presidiu ministerské rady vyplývá z nepřiznané nedůvěry v jednotlivá resortní ministerstva. Tato nedůvěra projevovala se také při jednání o kartelový zákon, kde nalezneme v § 7. ustanovení, že „nebylo-li šetření skončeno v ustanovené lhůtě, učiní vláda další opatření“. Původní znění bylo: „... přidělí vláda případ jinému ministerstvu“ (rozuměj jinému než příslušnému), což byla zřejmě vyslovená nedůvěra v ministerské projednávání kartelových věcí (resp. nedůvěra k ministerstvu obchodu, jakožto příslušnému ve většině případů). Také ministerský předseda chce mít objektivní národohospodářský orgán, čímž zřejmě praví, že nevěří v objektivitu resortních ministerstev, která se dívají na případ buď jen fiskálně nebo jen s hlediska výroby (obchod, zemědělství), nebo jen vzhledem na zaměstnance (sociální péče). Máme ostatně v mladé historii naší republiky mnoho důkazů o tom,

že resortní ministerstva posuzovala mnohé otázky nikoli podle resortní příslušnosti, nýbrž podle — politické příslušnosti ministra. Famosní v tomto směru byly posudky ministerstva železnic za úřadování Mlčochova.

Ale tu se naskytá otázka, jejíž řešení by právě dnes bylo velmi časové a umožnilo by na jedné straně skutečnou restriktci zbytečných úřadů, snížení rozpočtových výdajů, na druhé straně dalo by nám orgán, kterého nemáme a jehož zřízením by se rázem vytvořily příznivější podmínky hospodářské a neváháme říci, že i parlamentně-politické. Máme na mysli ministerstvo národního hospodářství. Není to pražádný fenomenální objev, protože Reichswirtschaftsministerium mají, jak známo, v Německu, ministerstvo hospodářství má také Maďarsko a nalezneme je i v jiných státech. Ostatně poměry samy tlačí na to, aby se vytvořil vládní orgán, který by určoval směrnici národohospodářské politiky. Plánovitě zásahy Rooseveltovy, provádění různých německých programů (Brüningova, Papenova, Schleicherova, Hitlerova), vůbec jakýkoli organický zásah do hospodářského vývoje není možný tak účinně, jako vychází-li z jediného úřadu.

Co rozumíme pod pojmem ministerstva národního hospodářství? Nejlépe snad to uvidíme, všimneme-li si v několika minulých letech činnosti především ministerstva financí. Toto ministerstvo bylo vlastně rozděleno na dva úřady. Jeden předpisoval a vybíral daně, cla, dávky, vedl monopoly, dělal prostě to, co si představujeme pod pojmem „kancléře pokladu“, byl státní kasou a účtárnou. Druhý však určoval směrnice hospodářské politiky a bil se o ně se zástupci druhých resortů a jejich resortními zájmy. To už se netýkalo státní pokladny bezprostředně, to už také nebyla politika fiskální, nýbrž politika národohospodářská. Je velmi pravděpodobné, že tato druhá agenda, mnohdy daleko rozsáhlejší než vlastní agenda fiskální, vyvinula se právě u ministerstva financí logicky, nikoli snad z moci úřadu, nýbrž tlakem osobností. Naši ministři financí byli zpravidla jediní národohospodářští odborníci ve vládě. Možná, že zde založil tradici Engliš, ne-li už Rašín. Zajímavé je, že na příklad nikdy nemělo tuto iniciativu ministerstvo průmyslu, obchodu a živností, kterému by jistě stejně příslušela. Ale toto ministerstvo bylo vždy jen ministerstvem resortním, tak jako ministerstvo zemědělství nebo jiné.

Profesor Wagemann navrhoval asi před rokem v přednášce, kterou měl v Berlíně, systém konjunkturálně pružných daní. Ukazoval celkem správně, že v době nejlepší konjunktury, největších zisků, největšího národohospodářského obratu jsou daně absolutně i relativně nejnížší, nejúnosnější pro poplatníka a celkem také nejméně potřebné pro stát, který nemá žádných vedlejších a mimořádných povinností. V okamžiku, kdy tyto vedlejší a mimořádné povinnosti nastanou, kdy je třeba podporovat nezaměstnané, rozšířit celou agendu sociální péče, hradit schodky v provozu státních podniků je výnos daní, dávek a cel nejnížší. Wagemann tedy zcela logicky navrhuje, aby v dobách dobré konjunktury se daně zvyšovaly, aby se z nich tvořily rezervy pro doby špatné, kdy bude možno daně snižovat a nižší výnos

dávek a cel hradit z rezerv, kterými pak dokonce bude možno ještě stupňovat produkci konjunkturálně orientovaným zadáváním veřejných prací. Tento v celku správný návrh vyžaduje ovšem jednoho: předvídání hospodářského vývoje. Není to tak těžké a nemusíme si představovat hned proroky hospodářské povětrnosti. V podstatě jde jen o to, aby dobré konjunktury bylo využito také pro fisk, aby výnos produkce nebyl obrácen ihned zpět do produkce formou kapitálových investic (ať přímých nebo oklikou přes úspory) — právě poslední krize ukázala, že to může být hospodářsky velmi škodlivé, jestliže se správně neodhadne spotřební schopnost trhu a výroba se předimensuje — nýbrž aby část výnosu byla rezervována pro příští doby. Biblicky řečeno: případ Josefa Egyptského s jeho sedmi lety tučnými a sedmi lety hubenými.

Máme-li vyhovět tomuto požadavku, znamená to ovšem sestavování rozpočtů nikoli na rok, nýbrž na několikaletá údobí. Ruská pětiletka, Hitlerova čtyřletka, fašistický program národní rekonstrukce jsou příklady podobného dlouholetého plánování. Ostatně sestavovat rozpočet na více let je i z ohledů na virement dokonce výhodné a předejde se tím plýtvání penězi, ke kterému namnoze dochází ke konci rozpočtového roku. Leč to je jen jeden úkol hospodářského ministerstva. Úkol neméně důležitý týká se obchodní politiky. Je nám přece jasno, že obchodní politika se nemůže dělat jen podle toho, jak na nás tlačí partneři zvenčí a zájmové skupiny doma, nýbrž má-li to být politika, sloužící hospodářskému zájmu národního celku, pak musí odpovídat hospodářské struktuře země a jejím hospodářsky-mocenským poměrům. Populárně se tento požadavek formuluje jako vyrovnání zemědělství s průmyslem. To je ovšem jen zjednodušování problému podstatně širšího, ale čtenář jistě chápe, co máme na mysli. Sloučením určitých agend ministerstva zemědělství, obchodu a zahraničních věcí se ještě nic nezmění, ale jedno se přece jen zlepší: jedná-li o obchodní politiku tři nebo čtyři různá ministerstva, je to i formálně (nehledě k materiálním obtížím) z dlouhavější, než vyřizuje-li agendu jedno ministerstvo v několika svých sekcích. V každém případě odpadá tu námitka neobjektivnosti, diktované resortním zájmem.

Při likvidaci ministerstva pro zásobování lidu se ukázalo, že nemáme vlastně orgánu, který by pečoval o širokou masu spotřebitelů předmětů denní potřeby. Nechceme tím říci, že to ministerstvo pro zásobování lidu dělalo, ale tím se nic nemění na nedostatku podobné instituce. Zemědělství, obchod, živnosti, průmysl, doprava, to vše má svoje resortní zastoupení v příslušných ministerstvech, ale pochybujeme, že ministerstvo sociální péče je vždy zástupcem konsumentů. Otázky spotřeby nejsou ve většině případů otázky sociální. Tak na příklad lichva. Do jisté míry kuriosní je, že při obchodně politickém jednání nikdy není přítomen zástupce spotřebitelů, ačkoli se zúčastní vždy mluvčí financí, obchodu, zemědělství i Národní banky. Nemá snad spotřebitel prážádného zájmu o obchodní smlouvy, kterými se mu třeba zvyšují cla a zdražuje krajíc chleba? Nemyslíme, že by v tom byl nějaký

úmysl, ale plyne to patrně z toho, že nemáme orgánu, který by spotřebitele zastupoval. Vytvoření ministerstva národního hospodářství by tento nedostatek likvidovalo.

Aby nám bylo dobře rozuměno, nemáme na mysli tvoření nějakého nového úřadu. Domníváme se, že základem by mohlo být velmi dobře ministerstvo obchodu, průmyslu a živností, ke kterému by byly přiděleny některé sekce (především obchodně politická) z ministerstva zemědělství, obchodně politická sekce ministerstva zahraničních věcí, některá oddělení ministerstva financí a jemuž by mohlo být přiděleno také jako samostatná sekce celé příští ministerstvo dopravy, jehož úkol, vytvoří-li se pro jednotlivé dopravní podniky zvláštní generální ředitelství, bude se omezovati jedině na regulaci ve smyslu národního hospodářství.

literatura a umění

Jára Brož:

Experimenty ve zvukovém filmu

Dnes, kdy se v důsledku vysilující hospodářské krise hledají v každém podnikání stále nové a nové možnosti dalších, vždy ještě účinnějších, věcných úspor, nejsou pochopitelně ani ve filmovém podnikání k dispozici potřebné obnosy na experimentování. Filmový experiment, filmová studie, to vše má den ode dne dále realisační, a objeví-li se přece jen ještě tu a tam nový, dosud nepředvedený, experimentální film, pak jde se vši pravděpodobností vždy o film starší, většinou alespoň dva až tři roky starý. To, co dnes tato t. zv. filmová avantgarda, pozůstávající ze snímků studijních a experimentálních, představuje, je téměř výhradně retrospektiva nových cest a cílů filmového umění let minulých, které rozvojem zvukové techniky ve filmu během posledních několika let byly v realisačních předpokladech dávno již překonány (i když ve všední praxi běžný zvukový film, až na ojedinělé výjimky ne více než fotografované divadlo, zůstává daleko pozadu za uměleckými výboji němého filmu).

Experiment v nemilosti.

Hledání nových cest ve zvukovém filmu zůstává zatím omezeno na teorii. Zvukový film, který vnesl do filmu úplný převrat, přišel v nejnešťastnější dobu. Film, který byl vždy v první řadě obchodem a teprve potom někdy i uměleckým projevem, hledá zoufale v nejbanálnějších laciných námětech zpola divadelních, zpola kabaretních, záchranu před úplným finančním zhroucením a všem experimentátorům zůstávají kapsy producentů více méně nedostupné. Je sice pravda, co před dvěma roky řekl k nově vyvstalým problémům zvukového filmu známý německý filmový teoretik Béla Balazs:

Technický vynález přináší s sebou myšlenku nového umění. Je-li však myšlenka již jednou zde, tak se vyvíjí volně a velmi rychle v prostoru fantazie a teorie a sama nyní inspiruje techniku, usměrňuje ji a ukládá jí určité úkoly.

Těžko je však využití technických objevů pro tyto nové úkoly, jestliže se nikomu neposkytnou materiální možnosti objevovati experimentální metodou nové cesty.

Dnes jsme již všichni zajedno v tom, že zvukový film je výsledným účinkem dvou složek — obrazu a zvuku.

Ale v praxi se však stále ještě shledáváme, jako mnohdy i v orchestrálním doprovodu němeého filmu, se skutečností, že zvuk (t. j. hudba, dnes i řeč a jiné akustické jevy) a obraz probíhají paralelně vedle sebe, vyjadřujíce totéž pouze různými prostředky.

Trojí užití hudby ve filmu.

Vedle realistických zvukových filmů, kde zvuková složka je pouhým popisným doprovodem viděného, respektive akustickým náznakem, můžeme v běžné filmové produkci mluvit pouze o několika málo filmech, kde výsledek využití zvuku naznačuje nové cesty a cíle filmovému umění. Užití hudby jako tvůrčí složky uměleckého výrazu ve zvukovém filmu se projevuje ve třech různých formách, jak správně naznačil nedávno v anglickém filmovém čtvrtletníku „Cinema Quarterly“ náš známý filmový pracovník A. Hackenschmied.

Předně je to komponování obrazu k již hotové hudbě, jak jsme na př. viděli v S. M. Eisensteinově „Sentimentální romanci“, obrazově vyjádření staré ruské melodie, v Ruttmanově filmu „In der Nacht“ na hudbu Schumannovu, v Czechanovského „Pacificu 213“ na hudbu Honneggerovu, ve Fischingerových i u nás známých „Tančících liniích“ a konečně i u nás v Trnkově pokusu o obrazové vystižení Novákovy symfonické básně „Bouře v Tatrách“.

Další případ spojení hudby s obrazem ve filmu je naopak — komponování hudby k hotovému již filmu, jako je tomu tak u pohybové filmové studie Massereela a Bartosche „L'Idée“ s hudbou Honneggerovou a v řadě známých případů z obchodní produkce, kdy skladatel byl přizván hudebně podložit některý film neb některé jeho scény, jako na př. Hans Eisler mimo jiné i v Trivasovu filmu „Země nikoho“ a Clairův spolupracovník Auriaç.

A konečně můžeme mluvit o třetím případě, v podstatě nejvýznamnějším pro umělecký vývoj filmu, kdy hudba i obraz jsou komponovány současně, se záměrnou snahou o nejužší sepětí, jako v Granovského „Písni života“ se songy Holländerovými, v Clairově filmu „At žije svoboda“ s hudební spoluprací Auriaçovou a v některých drobných experimentech, z nichž rozhodně nutno jmenovati Hackenschmiedovu filmovou studii „Hudba architektury“, známou pod názvem „Pražský hrad“, vytvořenou spoluprací s mladým skladatelem F. Bartošem, kde oceňujeme dobrou snahu autorů, i když výsledný dojem není právě nejzdařilejší, jelikož mrtvá architektonická hmota Hradčan příliš kontrastuje s moderním pojetím Bartošovy hudby.

Znějící rukopis.

Zcela odlišná od uvedených případů je paralelně a na sobě nezávisle se vyvíjející činnost dvou Němců, Oskara Fischingera a Roberta Pfenningera. Jde tu především o grafické vyjadřování zvuků, jejich přesnou identifikaci a na to navazovanou konstrukci zvuků umělých a jejich hudební skladbu. Přesněji řečeno jedná se tu o převádění kreslených grafických forem mechanicky-reprodukční cestou na zvukové jevy a to stejnou metodou jako u běžného zvukového filmu, kde zvukový záznam není ovšem fotografií umělých grafických tvarů, nýbrž záznamem skutečného zvuku, tak jak se nám jeví na citlivé vrstvě negativního filmu po projití fotocelou přijímacího zvukového aparátu, kde světelný proužek měnící se intenzity přesně zaznamenává přijímaný reálný zvuk.

Oskar Fischinger není našim zájemcům o filmové umění tak zcela neznámý. Již před dvěma roky jsme měli příležitost se seznámit s jeho prvními filmovými experimenty při tak zv. avantgardních týdnech, o jejichž pravidelné zařazení do svého programu jednou za měsíc se pokoušelo ředitelství pražského kina Kotva. (Pokus ten byl již předem odsouzen k neúspěchu, neboť, ačkoli by v Praze zájem o uměleckou a experimentální filmovou tvorbu nesporně byl, nemohou přesto tito zájemci zaplnit po celý týden třikrát denně kino o 900 sedadlech.) Fischinger se tehdy zabýval filmovými studii pohybu, v nichž se snažil vyjádřit hudební jevy rytmickými pohyby čar, křivek a ploch. („Tanzende Linien“, op. I.-XII.) Asi před půl rokem překročil ve svém experimentování k pokusům o přímé zvukové vyjádření různých složitých kreslených ornamentů, které nechává přímo procházeti fonooptickou celou zvuko-reprodukčního aparátu. Výsledky, ke kterým zatím došel, je řada neobyčejně čistých a jasných tónů, často nikdy dosud neslyšených, jichž není schopen žádný známý hudební nástroj. Vychází ovšem ze zajímavé, snad poněkud ne-hudební zásady, že hudba je druhem akustického ornamentu a proto naopak — grafický ornament reprodukován zvukovým přístrojem musí opět dáti hudební projev. Jeho pokusy jsou zatím v samých počátcích a dávají netušené možnosti hudební komposici přímo registrací zvukových efektů, odpovídajících různým grafickým ornamentálním tvarům.

Nezávisle na Fischingerovi pracoval na řešení obdobných problémů zvukové reprodukce grafických tvarů do nedávna i Rudolf Pfenninger v laboratořích mnichovského Emelkafilmu. Na rozdíl od Fischingerova experimentálního hledání nových zvukových efektů vyšel Pfenninger přímo od analyzy fotografického záznamu reálného zvuku. Dospěl poměrně záhy k přesnému určení grafických tvarů, odpovídajících jednotlivým hudebním tónům a slabikám mluvené řeči. Sestavil dokonce nejenom grafický přepis celých mluvených vět zvukovou aparaturou reprodukovatelných, ale i složitých hudebních komposicí s přesně vyjádřenou orchestrací. Výsledky své úmorné práce shrnul v minulém roce do krátkého filmu „Znějící rukopis“, promítaného po prvé na podzim minulého roku v Mnichově. Dal základ k nové, optofonetické tvorbě, kde hudební skladba již není orchestrálním souhrnem zvuků různých hudebních nástrojů, nýbrž uměle vytvořenou symfonií jí odpovídajících grafických tvarů, jichž reprodukcí lze pak dojíti nových rozsáhlých škál dosud neznámých tónů. Bohužel, ani Pfenninger neunikl rasové nenávisti nového německého režimu. Byl nucen opustiti laboratoře Emelky a žije nyní bez prostředků, bez přístrojů a bez možností pokračovati ve svých dalekosáhlých experimentálních objevech.

A tak vidíme, že na jedné straně stále se prohlubující hospodářská krize, na druhé straně rostoucí politické rozpory, přímo brzdí pokrok a všestranně znemožňují využití slibných technických objevů pro uměleckou tvůrčí činnost. Filmová produkce marně hledá východisko ze své dnešní stagnace, a při tom ignoruje jakékoliv snahy o hledání nových cest, nových možností. Zvukový film se za pět let své existence nedostal — až na několik řídkých výjimek — dále než k řemeslné rutinně zatížené divadelní tradici, kde veškerá technická zlepšení vyznívají naprázdno v poměru k nicotnosti obsahu.

Otto Rádl:

Tvář filmové Ameriky

II.

Co Sternberg neumí a co dovede.

Režisérský význam Sternbergův netkví v tom, co látkově objevil z našeho světa a co *thematicky* obsáhl z našeho života: omezuje se, jak jsme ukázali, na romanticky umocněná podsvětí a fantastický polosvět. To, co ve svých filmech přináší *psychologicky*, nestojí valně za řeč: city jeho osob jsou paušální a všeobecné, jeho figury milují, touží, dosahují nebo nedosahují se, nenávidějí nebo mstí se. Zdravý smysl dramatický nutká Sternberga voliti si vždycky postavy z lidu: muže, kteří se podobají granitovým blokům, kteří se ve své jednou probuzené vášni říjí kupředu jako balvan se svahu a které již nic neodvede od jejich směru — a ženy, které jsou vtělením sexu, které milují oddané, zvířecky a vždycky bez myšlenek. Třetí typ figur, zprostředkující a nezištní gentlemani, kteří nakonec resignují a jdou do ústraní, nejsou psychologicky o nic diferencovanější. Také *ideologicky* jsou jeho hry bez významu: míchá ve svých příbězích chudé a bohaté, aniž se stavěl na něčí stranu, dobré i zlé, aniž mu někdo z nich byl sympatičtější. Myšlenky, za něž tito lidé žijí a umírají, nebývají nic jiného, nežli touha po ženě, touha po bohatství, pudy, které je vlekou, jsou rázu čistě fyziologického a nemají v sobě vzletu žádné ušlechtilosti.

Význam Sternbergovy režie spočívá pouze v jeho *technice* a pouze v jeho práci s fotografickou kamerou a s mikrofonom. Sternberg je čistý artista svého oboru. Nezájímá se o svou dobu, nýbrž jenom o to, dá-li se tato doba fotografovati. Nestará se o nitro svých lidí, nýbrž o to, jak tito lidé působí při promítnutí na stříbrnatou vrstvu průhledné celulosy. Není nijak interesován tím, je-li jeho svět dobrý či zlý, zajímá ho jen, je-li fotografický. Když některá část světa, v níž musí fotografovati své osoby, se mu nezamlouvá, přetvoří si ji prostě na takovou, do níž se dá umístit co nejvíce překvapujících světél a co nejvíce rafinovaných stínů. Krajina se mu líbí pouze tehdy, může-li ji fotografovati spleť se splývavých větví smuteční vrby, anebo bizarními latěmi dřevěného plotu, a stejně i interiér. Každý Sternbergův obrázek potřebuje v popředí určitou kulisu, kterou bychom mohli nazývat „sít“. Podle prostředí se tato „sít“ mění: v „Dokách newyorských“ to byly visící řetězy a lana, v „Maroku“ třásňovité draperie navlékaných korálů a stébel, ve „Venuši“ fotografuje místnost splývavým a sřaseným závojem nebo mřížováním, které vznikne nastavením palmových listů do popředí nebo nastavením květinových košů. Nedá-li se „sít“ docílit ze skutečných předmětů, dosáhne Sternberg stejného efektu, rytmického střídání světla a stínu, užitím *látkové žaluzie* na oknech, kterou proniká prudké světlo: tyto žaluzie známe ze všech filmů Sternbergových, najdeme je dokonce i v Americké tragedii. V „Plavě Venuši“ je vidíme stejně v pokoji managerově, jako v manželském bytě Faradayově, spatříme je v bytě mladého milionáře i v soudní síni v Novém Orleansu, a nechybějí ani v jihoamerickém hotýlku, v pokoji na slepicové farmě v Galvestonu, ani v lokále, kde Helena svádí detektiva. Svět, který miluje Sternberg, je pruhovaný, čárkovaný, žíhaný a rovnoběžně linkovaný svět.

Trochu potřebné techniky.

Přechody jednotlivých scén nejsou už charakterisovány dlouho trvajícím mechanickým prolínáním jednotlivých scén do sebe, jak tomu bylo v „Dishonored“, nýbrž jsou často nahrazeny prostým stříhem. Dlouhé prolnutí tu nabývá již funkce výrazové: Mezi scénou, kde Marlenu vystupuje nahoru po schodech ze špinavé noční noclehárny, a scénou jejího čísla v nádherné pařížské revui, je vloženo pouze několik metrů zvlněného moře: do tohoto moře se prolíná dlouze předchozí scéna výstupu po schodech, takže vidíte mezi vlnami Marlenou stále vystupovati výše a pomalu mizeti. Tím je současně naznačeno, co se mezitím dějově stalo: přeplavba přes oceán i stoupání k náhlé její kariéře, a pouhý technický trik nabývá sdělné hodnoty. Pro rychlejší dialogy neužívá již Sternberg únavného „pendlování“ kamery s osobou na osobu, nýbrž pracuje vždycky s rychlým *střihem* těchto osob. Pro přechod mezi jednotlivými scénami užívá často také postupného *preclonění* s prava na levo nebo naopak: zajímavé je, že Sternberg dává tomuto preclonění vždycky ten směr, který směr bude mít základní pohyb v následujícím výjevu, takže připraví oči divákovy již na tento pohyb: příkladem je jedna z prvních scén, kde preclonění do scény jdoucích amerických studentů na výletě ve Švarcwaldu jde s leva na pravo podle chůze těchto chlapců. Sternberg nemiluje *vysvětlování* přechodů při náhlé změně dějiště: nasadí prostě na výjev předchozí hned onen další výstup, jenž je důsledkem předchozího. Prosi-li Marlenu manžela o svolení, aby se směla vrátit k divadlu, a dostane-li se pak k tomuto divadlu skutečně, nevidíme, dá-li manžel toto svolení, nevidíme její odchod z domova, nebo volbu určité scény, nýbrž do scény rozmluvy s mužem se prostě prolnou již tančící nohy dívek baletu, takže rázem víme vše. Tato snaha o stručnost a také příliš dlouhý děj v tomto filmu nutí Sternberga k určitému *nesvaru*: k příliš častému užívání „*obrázkové* *titulky*“. Takovým „obrázkovým titulkem“ je obraz parníku před mrakodrapy Manhattanu, když se má vyjádřit „Pak odjela Helena s Faradayem do Ameriky“ — je jím obraz vyplňovaného šeku, když divák má čísti „potom dopřála Helena Nickovi všechno to, co se mezi milionářem a hvězdou z baru obyčejně odměňuje ve formě kavalírského daru“ — je jím mnoho obrázků světelných reklam se jménem Helen Jones, když se má říci „Potom Helena odcestovala, změnila jméno a udělala rapidní kariéru jako revuální hvězda“ — jsou jím všechny ty rozmanité policejní dokumenty, které sdělují, že se Helena dostala na místo to a to, byla obeslána k soudu, vypovězena, stíhána — jsou jím fotografované noviny se zprávou, že Helena náhle opustila své angažmá v Paříži, a mnoho jiných. Takový titulky je sice ve filmové technice běžnou věcí, musí se však použít jen v nejskromnější míře, neboť laciným způsobem paušalisuje příběh, přetrhuje jeho souvislost a jen nedostatečně ji slepí křiklavou záplatou.

„Plavovlasá Venuše“ je jako každý druhý film Sternbergův hotovou *učebnicí filmové techniky* a zasloužil by si podrobného studia od těch dobrých mužů, kteří se u nás nazývají filmovými režiséry. Na podrobnější rozbor tu bohužel nemáme dosti místa, neboť nás čekají čtyři filmy další.

Sentimentální protinožec.

Josef Sternberg byl ve všech svých dílech vášnivým milovníkem hotelových pokojů: myslím, že tento drobný muž se svislým knírkem, hlubokými očima a nervním výrazem, ve svých devětatřiceti letech nepobyl nikdy dlouho v klidné domácnosti. O tom by svědčily jeho věčné pouti nejprve v dětských letech do Ameriky a pak zase na universitní studia nazpět do Vídně, jeho odjezd před válkou do Washingtonu, jeho lopotné desetileté probíjení se od poslíčka až po režiséra, jeho opětovné spory s jeho produkční firmou, jeho emigrace do Evropy a opětné návraty. Sternberg je přímo hotelovými pokoji nejrůznějších tříd a vzhledů posedlý a vodí nás do hotelových pokojů v prostředí newyorských dok stejně rád, jako v severoněmeckém městečku „Modrého anděla“, do amerických velkohotelů „Americké tragedie“ jako do hotýlků v Maroku, do hotelů vídeňských a ruskopolských v „X 27“ stejně jako do nejrůznějších zapadáků jihoamerických v „Plavé Venuši“. Abychom si uvědomili rozdíl Sternberga od druhého amerického režiséra, jenž k nám byl nyní uveden velice významným filmovým dílem, od Franka Borzaga, „Rozloučení s vojnou“, stačí jen srovnati s přerafinovanými hotelovými scénami Sternbergovými velikou a významnou scénu rozloučení Kathryn od Frederica, odehrávající se také v hotelu. Dostáváme se tu do pokoje malého milánského hostince technicky složitou jízdou kamery přes deštivou ulici, panoramováním nahoru až do výše prvního patra a vstupem okenní tabulí, ale uvnitř je všechno prostá realita. Není tu nastavených detailů, křičících touhou po vyfotografování, jako u Sternberga, tahle bída s rozbitými koberci a rozvrzanými prkny je bez romantické malebnosti a všechno, co se v ní odehrává, je děj skoro čistě jen duševní. Rozdílností těchto dvou akordů je dán celý rozdíl dekorativního a patetického naturalismu Sternbergova v „Plavé Venuši“ a rozdíl prostého, nestrojeného, ale tím podmanivějšího realismu Borzaga „Rozloučení s vojnou“. Sternberg staví lidi, kteří nemají duše, do úmyslně přesložitého prostředí. U Borzaga stává se prosté okolí výrazem duševní krajiny osob.

Frank Borzaga je jen o rok mladší než Sternberg, na rozdíl od aristokrata s dekadentními sklony je to však robustní typ, jehož černá kudrnatá hlava svědčí o italském původu jeho rodičů. Narodil se však v Americe, v Salk Lake City, ve dvanácti letech pracoval již v uhelných dolech, pak se šest let protloukal jako herec, Ince ho uvedl k filmu dvoudílných příběhů z Divokého západu, v nichž skákal přes rokle a zápasil s krotkými lvy, až by při tom byl jednou málem přišel o život. V pětadvaceti letech vedl režii prvního filmu „Humoresque“ (1920), zůstával v typicky americkém prostředí v „Gettrich-quick Wallingford“, ukázal již sentimentální sklony v „The Song of Love“ a „Secrets“ (1924), zůstával ještě v pozadí díly „Lazy-Bones“ a „Early to wed“ (1925 až 1926), až udělal svůj veliký skok válečným příběhem „The Seventh Heaven“ (V sedmém nebi, z roku 1927), kterýmžto válečným příběhem s Farellem a Gaynorovou dosáhl obrovského úspěchu i u nás. Stal se jedním z předních režisérů Foxfilmu, pro nějž realizoval „Lucky Star“ a „They had to see Paris“ (u nás „Dva kavalíři“) s Will Rogersem a Mac Laglenem. Na poli uměleckého filmu sklídl roku 1929 velký úspěch v Paříži svým „The River“ (Řeka, ve Francii „La Femme au Corbeau“). U nás hrál se hned v počátcích zvukové

produkce jeho „Song of my Heart“ (1930), s kariérou skotského zpěváka, a teprve opožděně se k nám dostal po censurním okleštění o scénu s Bohem Otcem jeho „Liliom“ podle Molnára, natočený téhož roku. V poslední době natočil několik činoher z amerického života: „Doctor's Wi-ves“, „Young as you feel“ s W. Rogersem a Fify d'Orsayovou, krásné „Bad girl“ se Sally Eilersovou (všechny 1931), a loni „After to-morrow“ s Ch. Farellem a Marion Nixon, významný film ze života mladé generace studentské „Young America“. Již z tohoto výpočtu jeho díla vidíme, že tu máme před sebou typ daleko méně diferencovaný, než je Sternberg, ale současně daleko vitálnější. Velkého úspěchu uměleckého dosáhl Borzaga opět teprve loni svým „A Farewell to Arms“ (Rozloučení s vojnou), které jsme minulý týden v Praze viděli, a které je zpracováno podle významného románu Ernesta Hemingwaye.

Román válečného defetismu.

V tomto příběhu najdeme všechny motivy, které už bývaly v amerických válečných historiích: dva přátelé vojáky, americkou armádu v Evropě, lásku vojáka k ošetřovatelce, žárlivost kamaráda, jenž odesílá nazpět dopisy od mladé dívky jako nedoručitelné, válečnou hrůzu a zvony příměří v závěru. A přece je od nich docela odlišný, zejména ve své formě knižní.

Ve filmu „A Farewell to Arms“ vidíme vojáka Frederica (Garryho Coopera) při automobilové koloně na italské frontě na Piavě, poznáváme v zámečku přeměněném na lazaret jeho přítele chirurga (Adolfa Menjoua), lásku Fredericovu k mladé ošetřovatelce Kathryn, jejíž manžel padl, a u níž je Frederic prvním mužem, protože odověla ještě před svatební nocí. Když jednou je Frederic přinesen z fronty raněný, prožijí několik šťastných nocí spolu v pokoji lazaretu, a dají se také oddati polním kurátem. Rekonvalescence v Miláně, a už zase hvízdá vlak k odjezdu na frontu. Kathryn je zoufalá a opustí své místo za frontou, odjede do Ascony v neutrálním Švýcarsku, odkud posílá Fredericovi dopis za dopisem. Její psaní však přijímá jeho kamarád, jenž ji měl rád už dříve, a vrací je všechna nazpět jako nedoručitelná. Frederic trpí bez jediné zprávy zoufalstvím všech oněch dní na frontě: pochody uprostřed strašného bláta, strádání na hrozném terénu, útrapy nekonečných ústupů za stálého ostřelování a skrývání před explosemi. Když mu jednou po ústupu u Caporetta hrozí rakouské zajetí, uteče po rozbourené řece a dostane se až do Švýcar. Marně tu hledá inserty Kathryn: přivede tím na svou stopu kamaráda, jenž ho navštíví a prozradí mu Kathryninu adresu. Děvče, jež je těhotno, však ve chvíli, kdy dostane vráceny všechny dopisy Fredericovy, v zoufalství omdlí a zavíná si pádem předčasný porod. Frederic, jenž bydlil v Brissagu, rozjel se ihned v noci na člunku po Lagu Maggiore za ní do Ascony. Dorazil vyčerpán právě ve chvíli, kdy je odvážena od operace do svého pokoje. Děvče volá v bolesti, že nechce zemřít a venku ohlašuje zvonění zvonů, že bylo vyhlášeno příměří.

„Román“ Ernesta Hemingwaye, jenž je znám u nás ze svého německého vydání („In einem anderen Land“ u Ernsta Rohwolta v Berlíně), se liší od tohoto filmového děje tím, že v něm desertují oba milenci vědomě a úmyslně, prchají z šílenství nesmyslné války, jsou upřímní defetisté, — a tím, že v něm děvče nakonec umírá. Literatura může si zkrátka dovolit menší počet občanských ctností, nežli film, jenž musí zůstávati vždycky v mezích morální konvence. Ne-

hledě k tomu, odchyluje se film od románu celým svým duchem: E. Hemingway je autor naprosto nepatetického, pouze náznakového slohu, jenž má ve svých jemných prstech smysl pro nejjemnější odstíny duševních stavů, jenž se stále vyhýbá všem citovým výlevům, staví se naprosto střízlivým a ze samé diskretnosti vyslovuje vždy všechny nejdůležitější věci pouze ve vedlejších větách. Film naproti tomu se odchyluje od této čistoty často nebezpečně až k hranicím sentimentální povídky. V románu nejde o nic jiného, nežli o dva lidi uprostřed války, líčí se jejich láska, nikde ne však válka přímo, nikdy se válka přímo neobžalovává, to všechno je skryto v pozadí, a vypadá pak ovšem tím naléhavějším. Jsou tu skvělé lidské typy, jako je měl Hemingway již ve své „Fie stě“, odehrávající se napůl ve Španělsku a napůl v Paříži, a jako je měl v „Mužích bez žen“, v této knize americké bohémy žijící na Montparnassu, v této knize mladých mužů, boxerů, garsonek, vrahů, zápasníků s býky a fašistů. Několika rysy črtá celého člověka a naznačuje skrytá dramata. V „Rozloučení s vojnou“ stává se láska dvou lidí celým osudem, jediným smyslem jejich života, prostota jejich utrpení povznáší tento případ k jedinečnému patosu. Je umělec náznakem, jenž v dialogu o podřadných věcech odhaluje všechnu skrytou tragiku lidského života.

To všechno, co staví tento román na významné místo mezi mladou americkou prosou, se nepodařilo filmu zachytiti. Přesto zůstává v něm mnoho ušlechtilého a nekonvenčního.

Režie Borzagova.

Režisérsky i obrazově má několik krásných míst. Je tu scéna večerního dialogu mezi dvěma vojáky, v pološerém pokoji, v němž pouze žhne ohýnek cigarety, kolem něhož se rozjasní tvář, kdykoli ji Frederic vezme k ústům: Kodakův supersensitivní materiál rozšiřuje umělecké možnosti využití filmu do nejrůznějších odstínů polotmy. Erotické scény mají všechnu zřetelnost a přece jsou jen naznačeny nepřímo: domněnky našich režisérů, že tělesné pouto mezi dvěma lidmi se dá jen ukázat zfilmováním koitu, nejsou tedy správné. Ve scéně, v níž jdou oba kamarádi k holkám, nespatriíme nic víc, než nahé nohy děvčete na stole, Frederic nemluví s dívkou, mluví jen k těmto nohám: tím je řečeno vše o beznadějnosti pouze tělesných lásek. Režisér používá na dvou místech kamery k tomu, aby z totožnil diváka úplně s hrdinou příběhu: ve chvíli, kdy je vnášen raněný do kláštera proměněného v lazaret, díváme se jeho očima jen na strop kolmo nad námi ubíhající, do tohoto stropu vstupují z dola viděné tváře lidí, kteří se nad nemocného naklánějí. Ve chvíli, kdy Kathryn vstupuje po prvé do pokoje k raněnému Fredericovi, je umístěna kamera ve hlavách postele tak, že máme dojem, že my ležíme na loži, její postava se k nám blíží až do obrovského detailu výseku tváře, jako by se byla sklonila přímo k našim ústům. Tato forma s u b j e k t i v n í h o z o b r a z e n í („Ich-Film“) vnáší do filmu nejintimnější ztotožnění diváka s jednajícím osobou a přináší radost nepřekvapivějších optických objevů.

Krásnou fotografickou syntesu celé pasáže, která má vyjádřit útrapy Fredericovy na frontě a katastrofální ústup od Caporetta, přináší Frank Borzage překopírovávaných a složitě se prolínajících snímků, zabírajících celý jeden díl filmu: vidíme tu montáž jízdy, koní, prchajících lidí s balíky a břemeny, pochodujících vojáků, nohou vlekcoucích se v blátě, explozí.

táhnoucích raněných, letadel, cválajících koní, útočících nepřátel. Vtip na celé věci je, že na všech těchto snímcích je pohyb jednosměrný, že na všech se prostupujících a mísících obrázcích prochází stále týž proud z pravého rohu nahore do levého dole, stále shora dolů — a že tempo tohoto pohybu se stále stupňuje, stříh je stále rychlejší a doprovod různých lomozů a hudby je stále hlasitější a lomoznější až do vrcholného momentu, kdy se Frederic vzepře dále to snášet, zahodí pušku a skočí do proudu řeky. Tu přestávají jednotlivé obrázky míti naturalistický smysl, všechno to chari-vari se stává výrazem duševního stavu, válka se proměňuje v děsivou halucinaci, ve řvoucí a stále divočejší proud, z něhož je možno se zachránit jen útekem. Je to jedno z oněch míst, kdy pohyblivá fotografie přestává býti pouhou reportáží a začíná býti uměním.

Je to jedno z oněch míst, na nichž vidíme tvář filmové Ameriky v nejpříznivějším osvětlení.

do ba a lidé

Arnošt Pospíšil:

Jak žijí

Armáda té mladé inteligence, pro kterou není práce, vzrůstá každým rokem a nebezpečně jako tichá, hrozivá voda podebírá břehy, na kterých jsme pracně vybudovali své domy, hřiště a chrámy. Všichni cítíme toto nebezpečí, ale zdá se, že se necítíme býti dosti silní, abychom cokoliiv kladného vykonali. A přece, jestliže se nepodaří tuto bystřinu regulovat, urve břehy se vším, co je nám třeba milé a drahé.

Kolik je to ztracených měsíců, týdnů a hodin. Nikdo je nepočítá, nepočítá je ani ten, jenž je žije, až jednou si připamatuje délku doby od maturity a zhrozí se. To jsou ty chvíle deprese, kdy naválí se na duši obrovská tíže, škrtí hrdlo a z mozku činí bláznec myšlenek. Je to okraj chorobného stavu, sráz nad propastí. Jiné posedá fantasie, blouznění o krajích, kde je dobře, kolik jich vyšlo již do světa, aby hledali svůj ráj? Plouží se jako globetrotři, čas v nich ubíjí to, co jim vpravili učitelé a rodiče, to tak zvané vychování. Z mladých mužů, kterým snad počátek cesty jevil se jako honba za poznáním a vzděláním, stávají se tuláci myšlenkově klešající, s krví a duší neklidnou. Z těch jen jednotlivci vrátí se opravdu obohaceni cestou, ostatní zapadají a utonou. Stávají se z nich opravdoví tuláci, pro něž už není jinde život než na silnici. A opět jiní chápou se všech podniků, které jim přicházejí v cestu, v tomto stavu prázdnoty nedovedou soustavně rozumně uvažovat a riskují vše anebo nic. Tak se celý život vykyvuje a dělá nepředvídané skoky, nikdo již nedovede určit jeho cestu.

Co dělají ti mladí vystudovaní lidé se svým časem, s nekonečnými hodinami prázdnoty? Několik ukázek:

Maturant sedlák.

Měl to štěstí, že jeho otec má menší hospodářství a je tedy již třetí rok doma. Dělá pacholka, jezdí s koňmi, pracuje při polních pracích. Nepůsobí mu to celkem potíže, protože o prázdninách, kdy přijíždíval domů, vždycky pracoval na polích. Tehdy mu to bylo ovšem vzácné, taková dobrá změna velkoměstského života. Dnes to má také svoje trny. Jsou dluhy, které žerou jako mraky

kobylek. Dobytek ve chlévě je zabavený, exekutor je již známým domácím hostem. Ale nejhorší je, že je tu bratr a sestra. Ta se bude teď vdávat. Och, kdyby byl sám, říká, to by bylo hej. Zůstal by se prostě lopotit na těch políčkách, snad by se po čase i z těch dluhů dostal. Ale je tu těžký chladný stín na každém kroku: bratr a sestra. On přece dostal právě proto studie, jež také hodně stály, aby neseděl doma a šel do světa nalézt si svůj život. Pro tři to hospodářstvíčko nestačí. A sourozenci mu to také zcela neskrývaně říkají. Teď ještě ta svatba.

„Říkají mi, abych si něco našel. Ale prosím tě, dnes. Co já jsem si již napodával žádostí...“ mávne rukou. „To víš, že hádky jsou k vůli mně doma teď na denním pořádku.“

Jeho jedinou útěchou je, že jsou na tom mnozí „kluci“ ještě hůře.

P a s á k.

Srazili jsme se na rohu. Stál tak velkoměstsky našvihnutý, bledý, strašně vyžilý, v klobouku poslední módy, s kouřící menfiskou. Věřu, že jsem ho ani nepoznával. Byl z téhož konce, na němž jsem bydlil já, chodívali jsme spolu někdy do školy. Býval dost do světa, veselý, celkem správný kluk, který měl dobré srdce. Zaradovali jsme se nad svým shledáním. Věčný neklid ulice šel kolem nás, on tu stál na okraji chodníku s postojem velitele a chvílemi obhlížel ulici jako jestřáb.

„Děláš někde?“ ptám se. Je to dnes mezi námi mladými první otázka po pozdravu.

„Ale jo“, přikývl.

„Kde?“

Zajímá to, protože je to vlastně výhra, má-li někdo místo, kariéra, téměř obrovské štěstí, jež bylo odepřeno jiným.

„A, tady“, řekl neurčitě, zřejmě se vyhýbaje úderu mé otázky. Naléhám znovu.

„Víš, vlastně ani nedělám“, připouští konečně. „Ale peníze mám a mám se také dobře.“

„Jak to?“

„Mám dvě holky.“

„Bohaté?“

„Ne, ale štramandy“, povídá s úsměvem, „ty ti vydělají peněz.“

Jsem trochu překvapen. „Prostitutky? Franto, ty děláš pasáka?“

S rozpačitým úsměvem, po dlouhém sporu o to jméno jeho zaměstnání, jež se mu zdá být přece jenom mravní propastí, připouští. A spěšně rychle povídá:

„Víš, vlastně dnes je to to nejlepší. Makandu stejně nechytneš žádnou a nějak přece musíš být živ. Já myslím, že se to za pár let převrátí a pak zas budu sekát latinu (dělat dobrotu). Víš, kluku, já ti říkám, že je to opravdu to nejlepší. Nebo taky narazit si prachatou vdanou paničku. Chodíš si jako pán, nenadřeš se, večer zavedeš holky do společnosti a peněz máš...“

Vytáhl peněženku, aby jejím obsahem dosvědčil. Kaz. Chlapče, myslím si, ty už jsi navždy ztracen pro kancelářský stůl anebo obchod, i kdyby se to skutečně podle tvého za pár let převrátilo a mohl dostat třeba i dobré místo. Demoralisace nezaměstnanosti tu již slaví příšerné vítězství. Vypráví trochu o sobě. Byl tři čtvrti roku zaměstnán v nějakém závodě. Pak to zkrachlo a přišel tátovi, malému úředníčkovi, na krk. Pár měsíců doma, hrdlování se o několik korun na útratu, potřeba nových šatů, skrovné živobytí z každého koutu koukalo a tak si začal takhle přivydělávat.

„Když se to fotr dověděl, udělal mi bengál, a abych prý se sebral a šel z domu. Tak jsem šel. Bydlím teď s těmi dvěma kchoc.“

Dává mi adresu, abych prý se za ním někdy podíval. Tak přátelsky, tak kamarádsky, stále s tím širokým dobrým srdcem, jako když jsme si půjčovali a opisovali domácí úlohy.

Mohl bych po něm hodit kamenem? Je vinen? Systém vychovává si své lidi. Špatné, jako je sám.

F l á k a č.

Ne, opravdu, dnes je již téměř i protekce marná. Bič doby šlehl již i po těch syncích vyvolených, ovšem ty nezasáhl na holé tělo, nezranil je krvavými pruhy, zabořil se jen do silného šatu. Póry všeho života jsou již tak staženy, že nemohou vstřebat ani tu inteligenci, jež má za sebou vlivné ochránce, kteří ještě před několika málo lety byli všemohoucími, dnes však přihlížejí bezmocně té poušti, nevidouce ani zeleného údolí plodné země, kam by převedli aspoň své nejbližší. Zítřek je velkým otazníkem, nadějí všem, ale i vyhrůžným úderem mnohým. Dnes moc pozbývá moc, často třeba o tom sama ani nevědouc, vlivné postavení a bohatství křiklavě kontrastuje s bídou, ale samo o sobě ztrácí svou cenu.

Setkal jsem se s ním po několika letech odloučení. Je inženýrem chemie, bez zaměstnání, jak rychle poznamenává. Jedna cukerní kampaň, to je celá jeho praxe za tři roky po druhé státnici. A tu dělal za tak mizerný plat, že o něm mluví s patrným opovržením. Pravda, jemu cinkot peněz v kapse nikdy neodumřel a o hladu jistě ještě nikdy nemusil jít spát. Teoretické vědomosti mu mizí a někdy později, bude-li lépe, musí je těžce shánět.

Rozmáchl vypráví o sobě, s notnou dávkou touhy, být v tvých očích zajímavým.

„Ať se stará (rozuměj otec)“, říká s takovým tvrdým přízvukem. „Chtěl mít ze mne chemika, tak ho tedy má. Já nemám známosti jako on, abych přišel k někomu a mohl mu říci: Ty, poslechni, umístí mi někde mého kluka. Ostatně, někde za pár krejcarů se dřít?“

Tatík je jedním z ředitelů známé pražské společnosti. Pokud se pamatuji, synáček za studií chodil vždy pečlivě vystrojený a nás kluky vždy na něm nejvíce zajímaly jeho milostné avantgardní kousky a známosti z nočního světa, kterými se chvástal, k tajné závistí všech kluků. A jak vlastně žije? Několik hodin v kavárně, flákání ulicemi města bez cíle s prohlídkou výkladů, zvláště módních, pak několik dívčích tvářiček, v sobotu se jde na tramp, v zimě jede do hor, studuje prý také angličtinu. Patrně z hrozně dlouhé chvíle nebo noblesy, protože před léty se vyznačoval více nepílí než jakoukoliv snahou po vědění. Byl také na dvou cestách, říká jim studijní, ve Francii a v Polsku. Člověk mu závidí bohatství možnosti poznání, které pro něho zůstalo ovšem jen letmým pohledem, pokladem, který nikdy nebude mít cenu užítku. Tentokrát by rád jel na Balkán, blouzní však, zřejmě v extasi, o cestě do Italie. Mluví opravdu tak málo konkrétně a neprakticky, ne jako mladý muž, ale podobá se klukovi, který je zajat exotickou a romantickou četbou. Zdá se, že cena peněz je mu neznámou pevninou, kterou však nesnaží se a nechce objevit. Koryto jeho potoku ještě nevyschlo. Smysl života propadá se v prázdnotu. Žije, protože žije, den za dnem, které se vlekou šedé a prázdné, na které si však již zvykl a válí se v nich jako líný kapr v bahně.

Ne, není to tíže, není to šleh bičem do tváře, pod tím se jinak kroutí a úpí. Avšak život ho mohl vychovat

v nejlepším případě aspoň v kladnou jednotku, snad také v dravce kapitálu, v silného jedince podnikání, ale takhle v něm zlomil všechno, co v něm ještě neubila vžitá falešná výchova dobře hmotně zabezpečené rodiny. Ne, že by byl spokojen, reptá. Protože slyší tak činit druhé, ale tam na dně, v hloubi duše, je spokojen. Protože nechybí mu nic, co je potřebné k vezdejšímu žití.

R v á č s d o b o u.

Devatero řemesel, desátá bída. Dnes měl mnohý již těch řemesel více než devět a nepomohly mu. Tolik je rozličných zaměstnání, jenom ta opravdová bída je jedna, tíživá, studená, hladová a zoufalá. Zdá se, že americká doba selfmademanů už je nenávratně pryč. A přece proud přináší s sebou stále dosti mužů širokých loktů, nezlomných a silných. Mají však nyní jinou tvárnost a obávám se, že mají též špatnější charakter. Neboť špatná doba vychovává špatné lidi.

Začal po maturitě a čtyřech prázdných měsících jako pojišťovací agent.

„Ale to víš, kdo pak se dnes nechá pojistit? A pak, bylo nás také všude jako psů. Ještě sem tam se udělala nějaká požární pojistka u nových domů, staré se obnovily, ale jinak nic. A to je málo.“

Nebylo by to špatné, ba za dnešní situace by člověk mohl být s několika stovkami výdělků zcela spokojen, kdyby však bylo lze uzavřít dosti značné kvantum těchto obchodů. Ale krize a úžasná konkurence smetla také tuto lávku života. Pojišťovna přijala několik desítek mladých inteligentů na zkoušku a postupně, jak se „neosvědčovali“ (jinak ani nemohlo být), je propouštěla. Pak to šlo rychle za sebou jak střídající se obrazy ve filmu. Kreslířem plakátů, agentem s uhlím, malý obchůdek, v němž se třepotal asi rok, než zkrachoval, uvaděčem v kině za onemocnělého stálého zaměstnance. Vypočítal toho celou řadu. Člověk by nevěřil, kdyby již sám všechnu bídu a zoufalství života dnešních mladých nepocítil na vlastní kůži. A věřte, najdou se ještě hlavně mezi stařešinami lidé, kteří nad tímhle nářkem krouží podezíravě hlavou a na rtech mají slova o člověku, který hledá práci tak, aby ji nenašel. Ovšem, ti mají o sebe dobře postaráno. Takhle také jim dát zkusit klepat dnes na dveře.

Teď hraje ve dvou hospodách na housle. Mají čtyřčlenný orchestr, jaké slyšíme vřískat pozdě v noci v začouzených krčmách se směsí opilých hlasů. Ten bleďý slabý hoch s tolika krásnými cíly byl zatlačen tam, kde by se byl před tím nikdy ani ve snu nehledal. Ano, pokrok lidstva prý vyžaduje ke všemu stále vyššího vzdělání. Vždyť systém již umisťuje na místa prostých dělníků lidi s akademickými tituly.

„A co ještě víš z toho, co nám tloukli do hlav kantorů?“

Podíval se, má-li to brát jako žert či vážnou otázku, kterou jsme si tolikrát kladli před zkouškami a pak studeně zasykl: „Kdyby nás raději učili — navrtávat pokladny“.

Zasmáli jsme se. Tak nějak divně, znělo to jako výsměch, bylo v tom kus pravdy, tvrdé, těžké. Teprve život byl školou bez příkras, nahou pravdou.

A k a d e m i k e m z d o n u c e n í.

Jeho rok po maturitě byl právě tak prázdný jako mnohých. Úsilí zmocnit se kousku pevné půdy pod nohami, skývy chleba, střídalo se s chvílemi úplné apatie ke všemu a ke všemu a bylo mnohdy tak zoufalými údery, volajícími marně po svém právu na život a práci. Rok byl

skřipcem, na němž stenalo tělo a snad ještě více duše, nekonečný se svými dvanácti měsíci a přece příliš krátký, aby v něm našel své místo. Nepřinesl nic, jen černý výhled budoucnosti a rozervanou duši, hrst bídy a spousty vzteklých slov. To bylo vše, co mohl dáti po sedmi letech odříkání maturant svým rodičům, kteří sice nebyli trápeni fysickou bídou, ale též se neváleli v přepychu.

Život ho tvrdě zatlačil zpět do školních lavic. Prázdný rok byl hozen s kletbou a vzteklým mávnutím přes palubu. Abiturientský kurs při obchodních akademiích dá mladému člověku kousek toho praktického pro kancelář a obchod. Člověk tu dostane pevnější a širší postoj, nabrousí si nože do šarvátky. Dnes ovšem není již ani boje, vše ztichlo, rány zmlkly, pach mrtvol se rozlézá a letí s každým závanem větru, zákopy jsou opuštěny. A marně běháš, občánku, po válečném poli, s pečlivě nabroušenou tasenou šavličkou, není tu nic, po čem bys skočil. Nemáš kam vést svůj útok a v rozpacích se díváš, co bys dělal s rukama, v tom klidu zdají se ti konečně být bez prospěchu, na obtíž. A broušená šavlička rezaví, polévána deštěm.

Tak vyzbrojen a s chutí k životu, ocítl se v mrtvém poli mladý inteligent. A zase rok letí prázdnou. Do světa letí prosby a žádosti, do nejbližšího města i třeba na konec republiky. Nepomohou. Není nic. Řady rostou a hrozí, slévají se v celek, jednotlivec jde od druha k druhu a šeptají si slova prosycená vzpourou proti všemu, proti tomu, co bylo lidstvem postaveno a je dnes už shnilé. Pro nemocného zimnicí, zmítajícího se v horečce v poušti, je nejhroznější vědomí, že je lékem jedině chinin, který však již spotřeboval a jehož zásoby jsou v dalekém městě. Umírá tím zoufaleji, neboť ví, že by mohl být zachráněn, kdyby . . .

Po druhém roce prázdnoty si řekl, že něco bude, musí dělat. Je to hrozné pomýšlení, že člověk zabíjí ten čas vlastně úplnou nečinností. A tak se stal akademickým občanem. Jedině proto, „aby něco dělal“. Tak studuje. Protlouká se jak jen může, tvrdě, chudě, s bídou. Táta by byl raději, kdyby něco vydělal, ale přiklonil se rozumně také k názoru, že lépe studovat, než chodit od ničeho k ničemu. Veliký otazník se však táže, co bude potom, zítra, pozítří, až bude hotov. Snad nebude opět jiného východiska, než další studium jiného oboru. Nebude prvním případem ani posledním. Říká se: nadprodukce inteligence. Ale je to v oborech neškolených lepší? Jediné zlo je systém, který nedovede a nemůže vstřebat lidskou nabídku ať je kteréhokoliv druhu.

Proud středoškoláků se vrhl téměř úplně na vysoké školy. Poněvadž ti lidé nechtějí zahálet a jiného východiska vlastně nemají. Většina z nich však dobře ví, že je to jenom oddálení stavu, v jakém byli po maturitě.

„Nepřevrátí-li se to nějak!“ V té větě je všechna naděje i obava příštích dnů.

F. S v o b o d a :

Řešení vystěhovaleckého problému

I.

Od 1. března 1933 se do zemí, sousedících s Německem, rozlévá proud vystěhovalců, protože politické důvody je nutí dožadovat se pohostinství jiných států. Především budiž tedy poděkováno za pochopení a ochotu, s kterými se tyto země ujaly německých uprchlíků.

II.

Počet těch, kteří musili Německo opustit, není malý. Do Francie, tradiční země asylového práva, se dosud vystěhovalo třicet tisíc uprchlíků, Holandsko musilo přijmouti patnáct tisíc, v malém Československu jsou jich 4000.

Švýcarský území umožňuje přes své přísné cizinecké zákonodárství pobyt 3000 uprchlíků. Do Belgie, do Saarského území, do Lucemburska, Lichtenšteinska, Polska a Dánska se vystěhovalo dohromady ještě asi 6000 lidí, takže se může počítati asi s 58 tisíci uprchlíky z Německa. A tento počet bude ještě větší. Jsou zde již první uprchlíci, kteří ještě na začátku března stáli na straně nacionální revoluce.

III.

Kdo je uprchlík? Na tuto otázku není odpověď tak snadná, jak se na první pohled zdá. V podpůrných komitétách si nad tím lámali hlavu tím více, čím více lidí z Německa přicházelo a dožadovalo se zaopatření. Ona totiž — nehledíc k těm nemilým případům, kdy bylo zneužito podpůrných akcí pro uprchlíky (a není jich málo) — je jedna velká kategorie německých vystěhovalců: to jsou všichni ti, jejichž hospodářská existence je ohrožena, ba zničena, a kteří teď přicházejí do sousedních zemí hledat si novou životní basí. Nikdo nebude chtít tvrdit, že tito ubožáci nejsou velice hodni politování, ale uprchlíci to nejsou. Ale mají-li všelijaká ta podpůrná komitét bohužel málo prostředků pro pomoc těmto lidem, budou musit vyloučiti tuto skupinu německých vystěhovalců a musejí svou pozornost obrátit k jiné kategorii, totiž k uprchlíkům politickým, t. j. ke všem těm, kteří Německo musili opustit, protože tam byl ohrožen jejich život a jejich svoboda.

IV.

Kdo se stará o pomoc politickým uprchlíkům? Především bohužel toto negativní zjištění: nemáme žádné mezinárodní zřízení, které by mohlo podat úhrnný přehled německé emigrace a které by se mimoto mohlo pomocného díla ujmouti mezinárodně, jako internacionální ústředí. Jako kuriositu zde hned zaznamenejme, že ženevský Mezinárodní úřad práce se již teď usnesl tu otázku německé emigrace „studovat“.

Ve všech státech stojí v čele pomocného díla židovská podpůrná komitét, protože mají nejvíce prostředků. V ČSR. byla židovská pomoc úplně zcentralisována. V Paříži má s materiálního hlediska význam jenom židovské komitét, kdežto jinak přichází v úvahu již jenom Liga pro lidská práva, jakožto poradna ve všech otázkách, týkajících se pobytu ve Francii.

V ČSR. je vedle židovského pomocného komitét především ještě Demokratická péče o uprchlíky, která byla založena na popud československé Ligy pro lidská práva. Ta se stará o všechny uprchlíky, na které je třeba dívat se jako na politické emigranty (bez ohledu na politickou příslušnost). Podobně pracuje pomocné komitét, zřízené kolem profesora Šaldy. Mimoto se sociálně demokratická strana ujala péče o své členy.

V.

Demokratická péče o uprchlíky se vedle péče o několik set uprchlíků ujala ještě druhého úkolu, provedeného v Praze a v Československu, ale v mezinárodním měřítku bohužel ještě chybějícího: *evidence uprchlíků*. Zde jsou vedeni v patrnosti všichni uprchlíci v ČSR. a tím je jednak zabraño-

váno dvojímu využívání pomocné péče, jednak je v tomto materiálu podklad pro celkové řešení tohoto problému.

Podle povolání jsou dnes uprchlíci v Praze složeni takto:

Obchodníci a obchodní zřízenci	40%
Řemeslníci a dělníci	34%
Spisovatelé a žurnalisté	11%
Svobodná povolání	10%
Různá povolání	5%

VI.

Celkové řešení? Čím více se přiostruje režim v Německu, s tím větším přílivem německých emigrantů musíme počítat a tím obtížnější bude naše pomocné dílo, protože uprchlíci zachránili z 80% všech případů doslova jenom holý život. Pečovat o sta a brzy možná o tisíce lidí, to nesvede žádné pomocné komitét. Musí se proto o úhrnném řešení uvažovat dříve, než se ten problém pro svou velikost stane neřešitelným. Ta pražská statistika podle povolání uprchlíků poskytuje možná Mezinárodnímu úřadu práce vhodný podklad, protože složení německých uprchlíků v jiných státech je jistě asi stejné. Nějaký mezinárodní clearingový ústav by měl hned zjistit potřebné statistiky a dohodnouti se se všemi státy o možnosti umístění té nebo oné kategorie povolání.

VII.

Toto veliké, mezinárodní pomocné dílo, které musí býti započato ihned, nesmí přerušiti praktickou práci, podnikanou v Paříži, v Praze, v Amsterdamě atd. V těchto zemích by mělo býti ihned provedeno přeorganisování péče o uprchlíky ve svépomoc emigrantů.

Svépomoc uprchlíků? Demokratická péče o uprchlíky se smí chlubit, že učinila aspoň pokus o takové svépomocné dílo, třebaže o jeho výsledku nelze ještě mluvit. V hotelu Slatiny ve Strašnicích u Prahy je ubytován první kolektiv uprchlíků; pětadvacet emigrantů tam má úkol, pohromadě žít a pracovat. Přítom se neodnímá práce místním pracovním silám, protože uprchlíci pracují jenom pro sebe: pomáhají připravovat jídlo, čistí ložnice, pracují v zahradě. Místnosti jsou opatřovány nejnужnějším chybějícími věcmi: lavice a stoly jsou vyráběny z prken; zkrátka: dělá se tam všechno, čeho je uprchlíkům třeba, aby mohli žít jako civilisovaní lidé. Denně pracují čtyři hodiny úplně dobrovolně. Všechno se tam dělá bez nucení. Čtyři hodiny tělesné práce, dvě až tři hodiny denně duševního zaměstnání: to je program strašnického kolektiva. Třídvacetiletý uprchlík, který tam může uplatňovat své zkušenosti z internátu „lidové university“, řídí tento první kolektiv. Kmotrovství levých organizací usnadní těmto kolektivům život. Zřízením strašnického kolektiva bylo Demokratické péči pomozeno, protože ušetří asi 3000 Kč, ale — a to je důležitější, — těm uprchlíkům jest dán zase nový úkol.

Zakládat takové kolektivy uprchlíků, založené na samosprávě, je příkazem dnešní chvíle, kdy jde o to, uchovat naživu tisíce a tisíce lidí a zachránit je před zánikem. Uprchlíci, kteří si zachránili vzácný statek svobody, zatím co statisíce jsou pozavírány v koncentračních táborech a desetitisíce jsou mučeny a ubíjeny, budou vědět, že jejich úkolem je veliké poslání.

Půjčovna knih »M Í R« Praha II., Vladislavova 2

Palác Báňské a hutní

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská